

En rapport från Friskolornas riksförbund
Mars 2022

Fakta om friskolor

 Friskolornas
riksförbund

Innehåll

Hur ser friskolesektorn ut egentligen?	3
Vad är en friskola?	4
Skolor och elever	15
Kunskapsresultat	29
Därför väljer man friskolor	35
Nöjdhet	40
Medarbetare	47
Ekonomi	55
De största friskoleägarna	64
Forsknings- och rapporttips	68

Hur ser friskolesektorn ut egentligen?

Friskolornas riksförbund är en branschorganisation som organiserar cirka 70 procent av Sveriges fristående förskolor, förskoleklass, grund- och gymnasieskolor. Vi får ofta frågor om hur vår bransch ser ut. Hur ser det ut med antalet elever och deras resultat? Vilka äger friskolorna och vilka arbetar där? Och hur ser det egentligen ut med ekonomin? Hur stor andel av eleverna har utländsk bakgrund?

I den här faktsamlingen har vi samlat svaren på de vanligaste frågorna. Statistiken kommer framförallt från Skolverket, SCB och Skolinspektionen. Vi har också bifogat tips på rapporter som har anknytning till den debatt som råder kring friskolor och skolvalet. Om du är intresserad av mer fakta eller av förbundet, kontakta oss gärna eller besök vår hemsida www.friskola.se. Vi finns också på [Facebook](#), [LinkedIn](#) och [Twitter](#).

Med hopp om intressant och upplysande läsning.

Ulla Hamilton

Vd Friskolornas riksförbund

Vad är en friskola?

En friskola är en skola som drivs av en annan huvudman än kommun, region eller stat. Det kan t ex vara en stiftelse, ett företag, en förening, en privatperson eller ett trossamfund. En friskola verkar inom ramen för Skollagen (2010) och står under Skolinspektionens tillsyn. En mer korrekt benämning på friskola är fristående skola eller skola med enskild huvudman.

Friskolor finns på förskole-, grundskole- och gymnasienivå. Friskolorna måste vara öppna för alla – de får inte välja elever – men vissa urvalsprinciper, som ska vara offentliga och tydligt formulerade, får användas vid fler sökande än platser. Syskonförtur, kötid och geografisk närhet till bostaden, vissa verksamhetsmässiga samband (d v s från förskola till skola) samt i speciella fall färdighetsprov, t ex till skolor med kulturprofil (musik, dans och bild), är de enda urvalskriterierna som är tillåtna.¹

Friskolor följer samma skollag och läroplaner som kommunala skolor, är skattefinansierade med skolpeng och får inte ta ut avgifter. Vissa fristående grundskolor justerar timplanen inom ramen för skollagen eller använder timplanens tid för “skolans val” för egen profilering genom att lägga utökad tid i ett eller flera ämnen.

¹ Skoll. 10:9–9a och SkolF 9:25–27. Vissa profilklasser kräver förkunskaper, t ex i dans, musik eller idrott- och hälsa. Färdighetsprov får därför användas från årskurs 4 med Skolinspektionens godkännande. När färdighetsprov används som urvalsgrund till en viss skolenhet får ingen annan urvalsgrund tillämpas.

Friskolehuvudmän är olika varandra

De flesta friskolor har en allmän inriktning, d v s de har varken en konfessionell inriktning eller tillämpar waldorfpedagogik. Många friskolehuvudmän har dock en egen profil som syftar till att framhäva just vad de är bra på eller deras egna arbetssätt, för att erbjuda alternativ till den mer eller mindre enhetliga kommunala skolan. Därför kan man säga att friskolehuvudmän verkar i olika nischer.

En friskolas speciella inriktning kan beskrivas som miljö, språk, kultur, internationalism, globala frågor eller kulturprofil. Inriktning kan även vara ett speciellt arbetssätt/pedagogiskt koncept, inklusive Waldorf, Freinet eller Montessori, framhävandet av en viss värdegrund, inklusive konfessionell², deras speciella lärmiljö, deras placering eller till och med att de bara är små och därför lockar med en trygg miljö. Det finns även friskolor som begränsat sitt mottagande till elever i behov av omfattande stöd, s k resursskolor. De skolorna får alltså enbart ta emot dessa elever. Friskolehuvudmän är m o mer eller mindre olika varandra.³

Det tidigare begreppet privatskola avsåg privat drivna skolor som fanns före friskolereformen och före dagens skolpengssystem. De fanns framför allt i storstäderna och finansierades bl a via terminsavgifter betalade av föräldrarna. Det fanns också internatskolor. Idag finns det ett par internatskolor, men undervisningen är inordnad i skolpengssystemet och läroplanen. Internatdelen och extra fritidsaktiviteter ligger dock utanför skolpengssystemet och finansieras med elevavgifter.

² Undervisningen i förskolor och skolor med konfessionell inriktning måste vara icke-konfessionell. Utbildningen i övrigt vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem får ha en konfessionell inriktning, men deltagandet i konfessionella inslag ska vara frivilligt (Skollagen 1 kap 6–7 §§).

³ Skolinspektionen anger dock endast tre inriktningar, ingen inriktning (allmän), Waldorf eller konfessionell.

Vad är en huvudman och vad innebär det för en friskola

Varje skola, både fristående och kommunal, måste ha någon som är ytterst ansvarig för verksamheten. Det är organisationen som är själva huvudmannen, t ex en förening, en kommun, en stiftelse eller ett aktiebolag. När det är en kommun som är huvudman för skolan, representeras huvudmannen av den nämnd som har hand om skolfrågor och ytterst av kommunfullmäktige.

När det gäller fristående förskolor och skolor, så är det en organisation, egentligen organisationsnumret, som utgör huvudman och är den som ansöker hos kommunen (förskola) eller Skolinspektionen (skola) för att bli godkänd att bedriva utbildning. Men ett organisationsnummer kan förstås inte agera av sig självt, utan måste representeras av någon och det gör styrelsen för organisationen. Därför kan man också säga att styrelsen utgör huvudman för förskolan eller skolan. Det är organisationsnumret som beviljas godkännande av kommunen eller Skolinspektionen, men det är styrelsen som har det yttersta ansvaret för verksamheten.

När det gäller friskolor så innebär huvudmannaskapet en rättighet – ett godkännande/tillstånd – att bedriva utbildning i för-, grund- eller gymnasieskola och fritidshem. Godkännandet gäller den skolform eller de årskurser och program som tillståndsmyndigheten beviljat och det är främst skolförfattningarna som reglerar hur verksamheten ska bedrivas. Huvudmannaskapet kan ibland också innebära myndighetsutövning, t ex genom att sätta betyg, trots att en friskola inte är en myndighet.

Den organisation som har fått ett godkännande som huvudman brukar vi kalla för ”ägare”, men det kan vara aktieägarna i ett aktiebolag eller medlemmarna i en förening eller rent av ett trossamfund, trots att det kan kännas främmande att en församling ”äger” en skola.

En ägare kan också ha flera tillstånd – huvudmannaskap – eftersom varje skolenhet (den byggnad med angränsade lokaler och utomhusyta) måste ha sitt eget tillstånd. När en organisation, t ex en förening eller ett bolag, har flera tillstånd brukar vi kalla det för koncern. En koncern kan i sin tur antingen bestå av flera bolag med ett godkännande per bolag eller ett moderbolag med godkännanden för flera skolenheter.

Det ansvar som följer med huvudmannaskapet beskrivs i Skollagen. Där beskrivs även rektors ansvar. Många skolhuvudmän har endast en enhet. I dessa är ofta rektorn ägare till det aktiebolag som har tillståndet d v s är huvudman. Tre funktioner ryms alltså under en hatt. I större friskolor med flera ägare, flera enheter och flera huvudmannaskap utövas det faktiska ägandet genom moderbolagets styrelse och verkställande direktör, huvudmannaskapet i praktiken av styrelsen, VD och de gemensamma staberna, trots att det formella huvudmannaskapet ligger på de dotterbolag som innehar tillstånden och rektorerna inom samma skolform leds gemensamt över huvudmannaskapen.

Ägare med flera enheter och/eller flera huvudmannaskap skiljer sig även åt i hur centraliserat/decentraliserat de utövar huvudmannaskapet över skolorna. Många ägare har en tydlig styrning, gemensamt systematiskt kvalitetsarbete och sammanhållen kommunikation, där den centrala ledningen och rektorerna samverkar med varandra och ibland även lärarna. Andra organiserar sin verksamhet på det sättet att huvudmannansansvaret ligger kvar på styrelsen, men saknar i övrigt en omfattande central organisation och då vilar utvecklingsarbetet i stället mer på respektive skolenhet. Det finns tyvärr väldigt lite forskning om huvudmannaskapets organisation, både för fristående och kommunala huvudmän, och den betydelse det har för de uppnådda resultaten. En av de mest intressanta granskningarna är Skolinspektionens rapport “Hur huvudmännen styr grundskolan” från 2015. Mycket talar för att det enskilda ägandet av friskolor leder till ett högre engagemang, tydligare styrning, noggrannare uppföljning, bättre kvalitet och högre resultat än det kommunala ägandet.

Kö till fristående förskolor och grundskolor

Antagning till förskolan sker genom anmälan av barnet i respektive förskolas kösystem. Ibland har förskolorna och kommunen kommit överens om att använda ett gemensamt kösystem, dit alla anmäler sina barn. Föräldrarna erbjuds plats för sitt barn i könnummerordning, syskon ges förtur. Ibland gäller också närhetsprincipen. Fristående förskolor får också ta emot barn från andra kommuner, det finns inga upptagningsområden. Fristående och kommunala förskolor kan ha samma urvalskriterier. Eftersom det är kommunen som beslutar om godkännande för en fristående förskola, är det också kommunen som godkänner vilka urvalskriterier som får användas om det finns fler barn än platser på den fristående förskolan.

Antagning till fristående grundskolor sker genom anmälan av barnet i respektive friskolas kösystem. Friskolan bestämmer själv när man vill öppna kön. Anmälan kan hos vissa göras när barnet erhållit ett personnummer. Allt fler friskolor har dock valt att öppna kön senare. Större friskolehuvudmän har t ex tidigast 1 februari det år barnet fyller ett år. När skolstarten närmar sig erbjuds eleverna plats i könnummerordning, men syskon ges förtur. Det sker oftast via ett digitaliserat system. Eftersom det är vanligt att föräldrar sätter sina barn i kö till flera friskolor så är det många som tackar nej då de fått en plats i en annan skola, varför kötiden ofta är betydligt kortare än vad som kan förmodas mot bakgrund av antalet köande elever.

Ett kösystem innebär att barnen/eleverna antas i turordning. Det faktum att en friskola har ett kösystem innebär alltså inte att det är kö till skolan, det kan finnas fler platser än barn/elever i kön.

Det är även möjligt för friskolor att bestämma att antagningen ska baseras helt eller delvis på närhetsprincipen, d v s på motsvarande sätt som kommunala skolor.

Antagning till kommunala grundskolor sker genom en kombination av föräldrarnas val⁴ av (valfri kommunal) skola och kommunens skyldighet att erbjuda en skolplats nära hemmet. Härigenom ges, i praktiken, möjlighet att ge syskonförtur även till kommunala skolor, genom skolval och/eller närhet till hemmet.⁵ De som inte väljer skola får en plats i en skola i rimlig närhet till hemmet, enligt kommunens skolplaceringsprinciper. I några kommuner sker antagningen samtidigt till fristående och kommunala skolor i ett samordnat antagningssystem. Några få grundskolor med profilklasser – musik, dans m m – har tillstånd att anta barn med hjälp av färdighetsprov⁶ istället.

Gemensam antagning till gymnasiet

Antagning till gymnasiet sker nästan undantagslöst i ett gemensamt regionalt eller kommunalt antagningssystem för friskolor och kommunala skolor. Gymnasieplatsen erbjuds baserat på elevens rangordnade val och meritvärde från grundskolan, samt tillgång och efterfrågan på respektive program och skola.

⁴ Vissa kommuner har obligatoriskt skolval, d v s alla vårdnadshavare måste välja skola, men i de flesta kommuner är det frivilligt att välja skola (Skoll 9: 12 och 15, 10:24 och 30, 11: 24 och 29).

⁵ Varken val av kommunal skola eller syskonförtur i kommunala skolor är en rättighet, utan en möjlighet, som förutsätter att alla barn i varje kommunal skola kan placeras nära hemmet. Om så inte kan ske tar den enes rätt att bli placerad nära hemmet ut den andres rätt att välja skola, inklusive för syskon, i kommunala skolor. Ovanstående källor.

⁶ Se not 1 sid 4.

Vad krävs för att få starta en fristående skola

Ansökan om godkännande för att starta eller utöka en friskola görs hos Skolinspektionen senast den 31 januari, för start till höstterminen året därpå. Ansökan ska innehålla de uppgifter som krävs för att visa att det finns ett tillräckligt elevunderlag för skolan i förhållande till det antal platser som söks, hur elevantalet är tänkt att öka, att intäkterna – skolpengen – täcker kostnaderna för verksamheten, erforderligt antal lärare, övrig personal, lokaler, undervisningsmaterial m m. Huvudmannen måste visa att de har en långsiktigt hållbar ekonomi samt hur verksamheten ska drivas i förhållande till de gällande styrdokument.

Det sker också en noggrann kontroll av friskolornas ägare och ledning. Vid ansökningstillfället ska underlag lämnas för så kallad ägar- och ledningsprövning. Det handlar om att Skolinspektionen ska säkerställa att det finns kompetens i styrelsen och i ledningskretsen för skolan om skollagstiftning, arbetsrätt och arbetsmiljö samt ekonomi. Det sker också en granskning av dessa personer via belastningsregister, hos Skatteverket och Kronofogden, s k vandelsprövning.

Under våren prövas uppgifterna i ansökan och det är vanligt med krav på kompletteringar. Dessutom skickas ansökningarna till berörda kommuner som ska yttra sig över om den sökta utbildningen kommer att påverka den kommunala huvudmannen eller inte.

Senast den 30 september meddelar Skolinspektionen sitt beslut.

Under våren före skolstarten genomför Skolinspektionen en etableringskontroll för att säkerställa att förutsättningarna för att starta verksamheten finns på plats, bl a beträffande lokaler, speciallokaler samt lärare med erforderliga kompetenser.

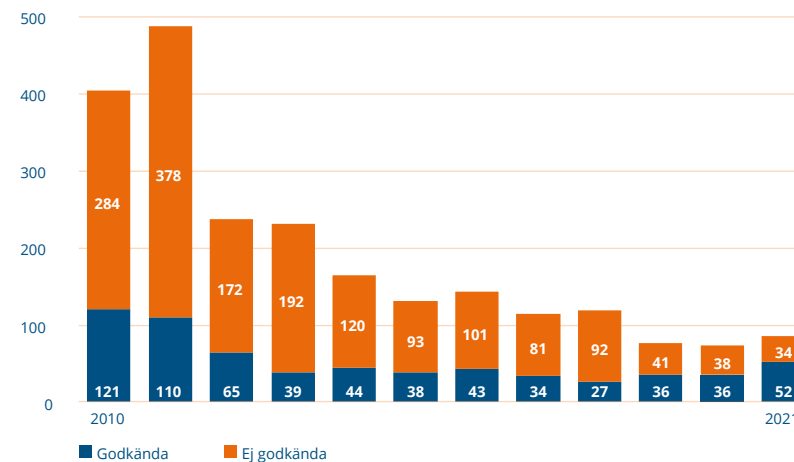
Ett halvår efter skolstart genomför Skolinspektionen en förstagångstillsyn för att säkerställa att verksamheten bedrivs på det sätt som meddelats i tillståndet.

Reglerna för att starta en fristående förskola är desamma, men det är kommunen som godkänner ansökan.

Färre vill starta friskola

Antalet ansökningar om att starta en friskola har sjunkit kraftigt under det senaste decenniet, från närmare 500 år 2011 till drygt 80 ansökningar 2019 och 2020. 2021 ökade antalet till 123.

Skolinspektionen har under perioden 2010–2018 beviljat bara drygt 25 procent av ansökningarna, cirka 35 ansökningar per år för start av ny skola. Från och med 2019 har antalet ansökningar minskat, varför andelen som godkänts ökat till drygt 40 procent.

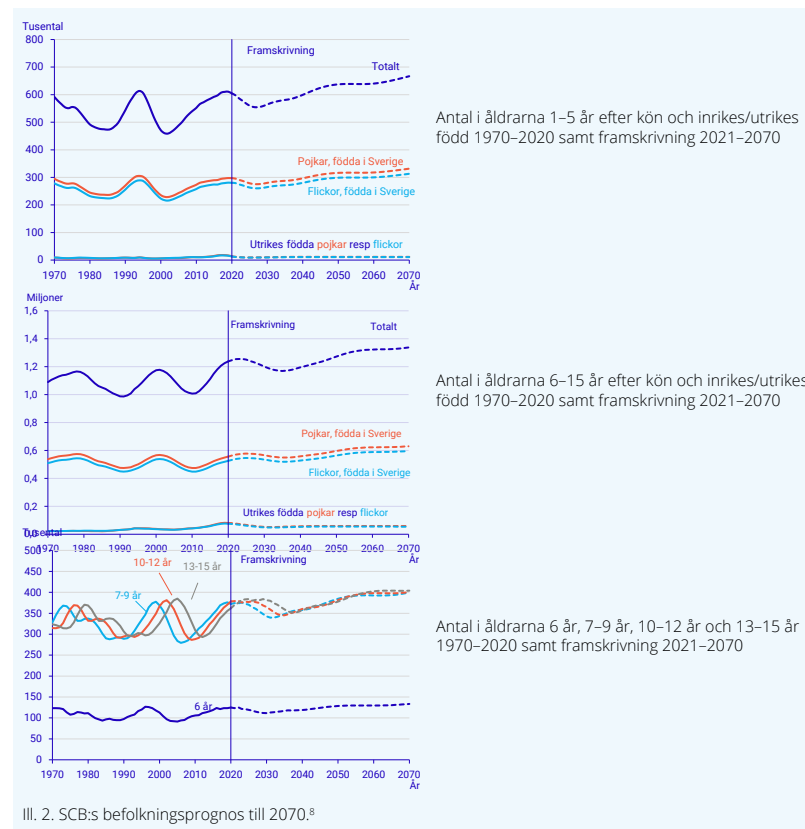

Ill. 1. Antal godkända respektive ej godkända ansökningar om nyetablering av fristående skola, ansökningår 2010-2021 (Skolinspektionen, 2021).

Antalet ansökningar om att utöka befintlig verksamhet med fler årskurser i grundskolan och program på gymnasiet har under senare år varit 100–200 ansökningar varje år. 2021 var de 100, av vilka 55 godkändes, 55 procent.

Samtidigt finns det ett ökat behov av antalet skolplatser p g a att antalet barn i skolåldern ökar. Behovet av platser är stort, 100 000 platser. Mycket talar för att kommunernas ekonomiska situation blir allt kärvare. Lokaler utgör den näst största utgiften i skolan och bara att bygga lokaler för att täcka bristen på skolplatser skulle kosta kommunerna många miljarder kronor.⁷ Frågan är om friskolorna kommer att kunna hjälpa till att lösa skolbristen i kommunerna mot bakgrund av att många får avslag på sina ansökningar om att starta nya skolor och att utöka antalet platser.

Enligt SCB:s befolkningsprognos 2021–2070 beräknas antalet 0-åringarna (födda) öka med 17 procent, 1–5-åringar med 11 procent och 6–15-åringar med 8 procent.⁸

⁷ Klarar Sverige skolbristen? Om hinder för fristående skolors etablering i skuggan av den växande skolbristen (Friskolornas riksförbund, januari 2020).

⁸ SCB:s Befolkningsprognos 2021–2070, sid 22–24 (SCB, 2021).

Friskolor och segregation

Det fria skolvalet och friskolorna beskylls ofta för att bidra till skolsegregationen. Orsakerna till skolornas segregation, uttryckt som en enhetlig elevsammansättning, beror huvudsakligen på en väldigt segregerad bostadsmarknad och att kommuner har en sk närhetsprincip vid urval till sina kommunala skolor, varför de flesta elever går i en kommunal skola nära sitt hem.⁹

/ Frågan är om friskolorna kommer att kunna hjälpa till att lösa skolbristen i kommunerna mot bakgrund av att många får avslag på sina ansökningar om att starta nya skolor och att utöka antalet platser.

⁹ Läs mer i Forsknings- och rapporttips.

Skolor och elever

Alla kommuner har elever som går i friskolor

Det finns fristående förskolor i 247 av landets 290 kommuner. Fristående grundskolor finns i 185 kommuner och fristående gymnasieskolor i 97 kommuner. Kommunala förskolor och grundskolor finns i samtliga 290 kommuner. 254 kommuner har kommun- eller regiondriven gymnasieskola. Även kommuner som inte har en friskola kan ha elever i friskolor i en annan kommun.¹⁰

	Fristående	Kommun/Region
Förskolor	247	290
Grundskolor	185	290
Gymnasieskolor	97	254

Ill. 3. Antal kommuner med fristående och offentliga skolor.

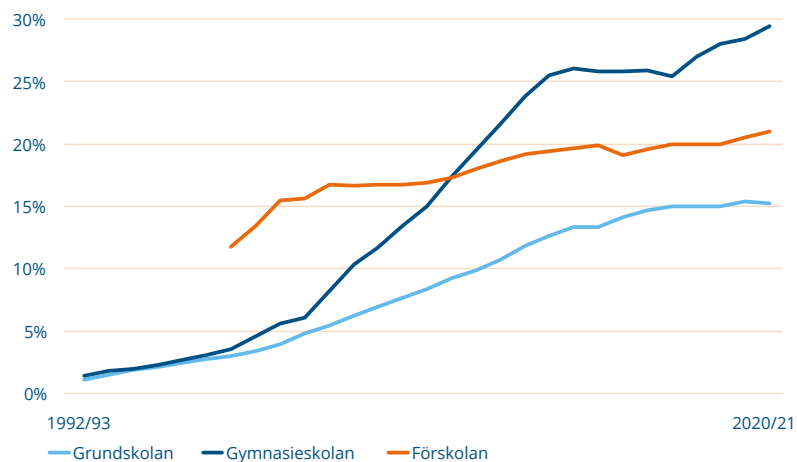
Fördelning av skolor – 1 av 4 är fristående

Det finns 4 059 fristående förskolor och skolor i Sverige. Det är 26 procent av de totalt 15 665 svenska förskolorna och skolorna. 2 788 (29 procent) av de 9 589 förskolorna är en fristående verksamhet. 822 av 4 803 (17 procent) grundskolor och 449 av 1 273 (35 procent) gymnasieskolor är fristående.¹¹

¹⁰ Tabell 1: Förskole- och skolenheter/fritidshem. Barn/elever läsåret 2020/21 (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

¹¹ Tabell 1: Förskole- och skolenheter/fritidshem. Barn/elever läsåret 2020/21 (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

Ill. 4. Andel barn/elever i fristående verksamheter (Skolverket, 2021).¹²

Fristående skolor är ofta små. Mer än var tredje fristående grundskola (32 procent) har färre än 100 elever. Av de fristående gymnasieskolorna har drygt var femte (21 procent) färre än 100 elever. Fristående grundskolor har i genomsnitt 228 elever per skolenhet, kommunala skolor har 259. Fristående gymnasieskolor har 237 elever per skolenhet i genomsnitt, kommunala 311.^{13, 14}

¹² Grundskolan - Elevstatistik Läsåret 20/21, Gymnasieskolan - Elevstatistik Läsåret 20/21 (Skolverket, 2021) och Förskola - Barn, andel (%) i enskild regi (Skolverket jämförelsetal, 2021).

¹³ Grundskolan - Antal elever per årskurs, läsåret 2020/21 (Skolverket, 2021).

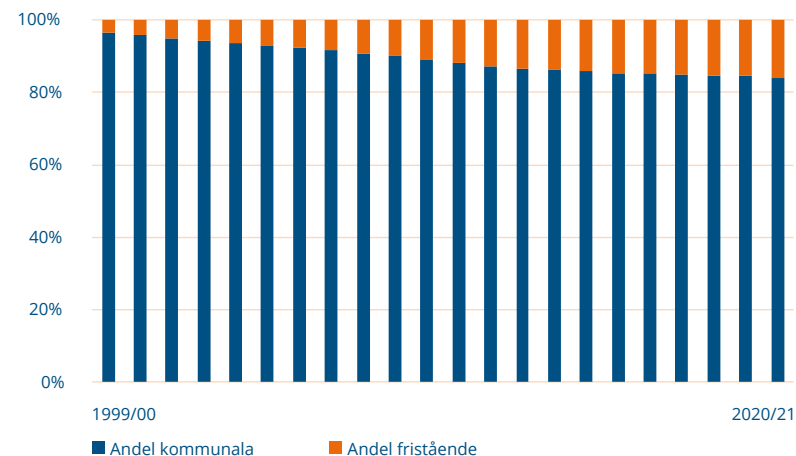
¹⁴ Gymnasieskolan - Antal elever, läsåret 2020/21 (Skolverket, 2021).

Fördelning av barn och elever - 1 av 5 i fristående verksamhet

Drygt 400 000 barn och elever går i en fristående för-, grund-, eller gymnasieskola. Det är 19,3 procent av drygt 2 miljoner barn och elever i svenska förskolor och skolor.

I förskolan går 21 procent, knappt 108 000 barn, i en fristående verksamhet (totalt drygt 517 000 barn). Motsvarande siffra för grundskolan¹⁵ är 15 procent, drygt 186 000 elever (totalt drygt 1,2 miljoner elever), och för gymnasieskolan 29 procent, drygt 106 000 elever (totalt drygt 367 000 elever).¹⁶

Både antal och andel elever som går i friskolor har ökat de senaste 20 åren, från 3 procent till 16 procent.

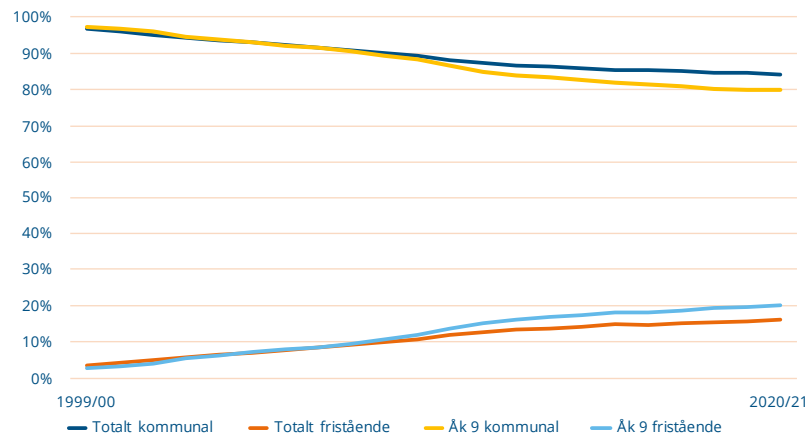
Ill. 5. Andel elever i kommunal respektive fristående grundskola (Skolverket, 2021).¹⁷

¹⁵ Inkl. förskoleklass.

¹⁶ Samtliga skolformer och fritidshem - Barn/elever - Riksnivå, Tabell 1: Förskole- och skolenheter/fritidshem. Barn/elever läsåret 2020/21 (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

¹⁷ Tabell 2 A: Skolenheter och elever läsåren 2015/16-2020/21 (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

Samtidigt gick hela 20 procent av de grundskoleelever som gick ut årskurs 9 år 2021 i en friskola. Att välja den skola som är närmast, ofta en kommunal, faller sig naturligt i lägre åldrar. Ju äldre en elev blir desto större blir området med fler skolalternativ, där en elev kan tänkas gå.¹⁸

Ill. 6. Andel elever i grundskolan summerat och andel åk 9 (Skolverket, 2021).¹⁹

91 procent av eleverna i fristående grundskolor gick 2020/21 i skolor med allmän inriktning.²⁰ 6 procent går i konfessionella skolor och 3 procent i waldorfskolor.²¹ Det finns 60 grundskolor och sex gymnasieskolor i Sverige som har konfessionell inriktning, varav 57 har kristen och nio har muslimsk inriktning.²²

18 Antal elever per årskurs, läsåret 2020/21 (Skolverket, 2021).

19 Tabell 1: Förskole- och skolenheter/fritidshem. Barn/elever läsåret 2020/21 (Sveriges Officiella Statistik, 2021) och Grundskolan - Antal elever per årskurs (Skolverket, 2021).

20 Här ingår skolor med särskild profil, såsom pedagogisk-, språklig- eller ämnesprofil.

21 Tabell 2 G: Skolenheter och elever läsåret 2020/21, fristående skolenheter (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

22 Källa till uppgift om sex konfessionella gymnasieskolor: Skolenhetsregistret dec 2021. Uppgifterna om konfessionell inriktning baseras på de huvudmän som anmält detta till Skolinspektionen, vilket är frivilligt (Skolverket, 2021).

Ill. 7. Fördelning av elever i fristående grundskolor per inriktning på skolan.²³

I de fristående gymnasieskolorna går 63 procent av eleverna ett högskoleförberedande program, 30 procent ett yrkesprogram och 7 procent ett introduktionsprogram.²⁴ Motsvarande siffror för kommunala gymnasieskolor var 59 procent ett högskoleförberedande program, 28 procent ett yrkesprogram och 13 procent ett introduktionsprogram.²⁵

Storlek och bolagsform – de flesta har en eller två enheter

De flesta huvudmän²⁶ som driver fristående för-, grund- eller gymnasieskola har endast en eller två enheter. Inom förskolan har 89 procent av huvudmännen endast en eller två enheter, 70 procent har en eller två enheter inom grundskolan och 43 procent av huvudmännen en eller två enheter inom gymnasiet.

23 Tabell 2 G: Skolenheter och elever läsåret 2020/21, fristående skolenheter (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

24 Gymnasieskolan - Elevstatistik, läsåret 2020/21, enskild huvudman (Skolverket, 2021).

25 Gymnasieskolan - Elevstatistik, läsåret 2020/21, kommunal huvudman (Skolverket, 2021).

26 Med huvudmän menas här en skolhuvudman eller kluster av skolhuvudmän som har samhörighet genom bolag eller varumärke.

Antal enheter	Antal huvudmän		
	Förskolor	Grundskolor	Gymnasier
1	2 354	507	157
2	60	40	18
3	16	8	8
4	11	9	6
5	2	3	2
6	2	0	2
7	2	1	3
8	0	0	0
9	2	2	0
10	1	0	0
11–20	4	1	7
21–30	1	2	1
31–40	0	1	1
41–50	0	1	0
>50	1	0	0
Summa	2 456	575	205

Ill. 8. Antal huvudmän²⁷ som driver för-, grund- och gymnasieskolor fördelat på hur många skolenheter de har (Skolverket, 2021).²⁸

Observera att denna uppställning av huvudmän **inte** går att stämma av mot avsnittet De största ägarna i slutet av denna rapport, eftersom en ägare kan äga flera huvudmän – både stora och små. En stor ägare kan sålunda äga flera huvudmän med både en, två och flera enheter, vilket framgår av avsnittet De största ägarna.

²⁷ Begreppet "huvudman" används inte i förskolan, utan uppgiften avser antal varumärken/ägare och bör betraktas som osäker.

²⁸ Uppgifter om förskolor 2020 (Skolverket, 2020), Grundskolan - Antal elever per årskurs (Skolverket, 20/21) och Gymnasieskolan - Antal elever (Skolverket, 20/21).

13 huvudmän med fler än fem enheter inom förskolan (0,5 procent av antalet förskolehuvudmän) äger 7,6 procent av antalet förskoleenheter, åtta huvudmän med fler än fem enheter inom grundskolan (1,4 procent av antalet grundskolehuvudmän) äger 25,4 procent av antalet grundskolor och 14 huvudmän med fler än fem enheter inom gymnasieskolan (6,8 procent av antalet gymnasiehuvudmän) äger 53,7 procent av antalet gymnasier. Ägarkoncentrationen är m a o störst inom gymnasieskolan och lägst inom förskolan. För distinktionen mellan ägare och huvudman, se det inledande avsnittet Vad är en huvudman och vad innebär det för en friskola.

	Förskolor	Grundskolor	Gymnasier
Antal huvudmän med fler än fem enheter	13	8	14
Andel huvudmän med fler än fem enheter	0,5 %	1,4 %	6,8 %
Andel enheter som ägs av huvudmän med fler än fem enheter	7,6 %	25,4 %	53,7 %

Ill. 9. Antal fristående huvudmän inom respektive skolform med fler än fem enheter, deras andel av antalet huvudmän och av antalet enheter.²⁹

70 procent av alla grund- och gymnasieskolor drivs som aktiebolag och där går 78 procent av eleverna.³⁰

	Grund- och gymnasieskolor	
	Elever	Skolor
Aktiebolag	78 %	70 %
Föreningar	11 %	19 %
Stiftelser	11 %	10 %
Övriga*	1 %	1 %

Ill. 10. Skolor och elever i fristående grund- och gymnasieskolor per associationsform (Skolverket, 2021. Läsåret 2020/21).

*handels-, kommanditbolag och trossamfund

²⁹ Uppgifter om förskolor 2020 (Skolverket, 2020), Grundskolan - Antal elever per årskurs (Skolverket, 20/21) och Gymnasieskolan - Antal elever (Skolverket, 20/21).

³⁰ Tabell 2 A: Skolenheter och elever läsåren 2015/16–2020/21 (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

Störst andel aktiebolag finns i gymnasieskolan, där drivs 88 procent av skolorna som aktiebolag. I dessa skolor går 87 procent av friskoleeleverna.

	Gymnasieskolan			
	Elever		Skolor	
Aktiebolag	92 148	87 %	394	88 %
Föreningar*	1 821	2 %	11	2 %
Stiftelser	11 344	11 %	37	8 %
Övriga**	900	1 %	7	2 %

III. 11. Skolor och elever i fristående gymnasieskolor per associationsform (Skolverket, 2021)

* Ekonomiska och ideella

** Handelsbolag och trossamfund

I grundskolan är andelen fristående skolor som drivs som aktiebolag 61 procent och andelen elever i fristående grundskolor som går i en bolagsdriven skola är 72 procent.

	Grundskolan			
	Elever		Skolor	
Aktiebolag	124 091	72 %	502	61 %
Föreningar*	29 207	17 %	226	27 %
Stiftelser	18 163	11 %	86	10 %
Övriga**	860	0 %	8	1 %

III. 12. Skolenheter och elever läsaren 2015/16–2020/21 (Sveriges Officiella Statistik, 2021)

* Ekonomiska och ideella

** Handelsbolag och trossamfund

45 procent av de fristående förskolorna drivs som bolag och där går 58 procent av förskolebarnen.³¹

	Förskolan			
	Barn		Enheter	
Bolag**	62 379	58 %	1 243	45 %
Fysiska personer	291	0,3 %	10	0,4 %
Övriga***	45 231	42 %	1 535	55 %

III. 13. (Skolverket, 2021)

** Aktiebolag, enkla bolag, handelsbolag, kommanditbolag

*** Ekonomiska föreningar, ideella föreningar och registrerade trossamfund

31 Tabell 3: Antal förskoleenheter och inskrivna barn efter driftsform resp. juridisk form 2015–2020 (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

Elevernas bakgrund – högre andel elever med utländsk bakgrund i friskolor

27 procent av eleverna i fristående grundskolor hade utländsk bakgrund 2020/21. I kommunala grundskolor var motsvarande siffra 26 procent.³² I fristående gymnasieskolor hade 32 procent av eleverna utländsk bakgrund, i kommunala skolor 29 procent.³³ Motsvarande siffra för regiondrivna gymnasieskolor är 5 procent.³⁴

Skillnaderna i elevernas socioekonomiska bakgrund minskar över tid mellan fristående och kommunala grundskolor. Allt fler elever har minst en förälder med eftergymnasial utbildning.³⁵ I grundskolan har 71 procent av eleverna i fristående skolor föräldrar med eftergymnasial utbildning. I kommunala grundskolor är motsvarande siffra 59 procent.³⁶ I gymnasieskolan har 55 procent av eleverna som går i fristående skolor föräldrar med eftergymnasial utbildning, 54 procent i kommunala skolor.³⁷ I regiondrivna gymnasieskolor har 47 procent av eleverna föräldrar med eftergymnasial utbildning.³⁸

32 Grundskolan - Elevstatistik (Skolverket, 2021).

33 Gymnasieskolan - Elevstatistik (Skolverket, 2021).

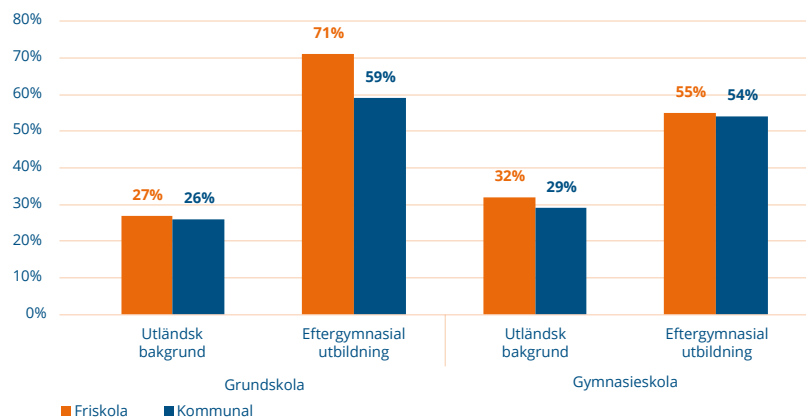
34 Gymnasieskolan - Elevstatistik, Läsåret 2020/21 (Skolverket, 2021).

35 Grundskolan - Elevstatistik (Skolverket, 2021).

36 Grundskolan - Elevstatistik (Skolverket, 2021).

37 Gymnasieskolan - Elevstatistik (Skolverket, 2021).

38 Gymnasieskolan - Elevstatistik, Läsåret 2020/21 (Skolverket, 2021).

Ill. 14. Elevernas socioekonomiska bakgrund 2020/21 (Skolverket, 2021).

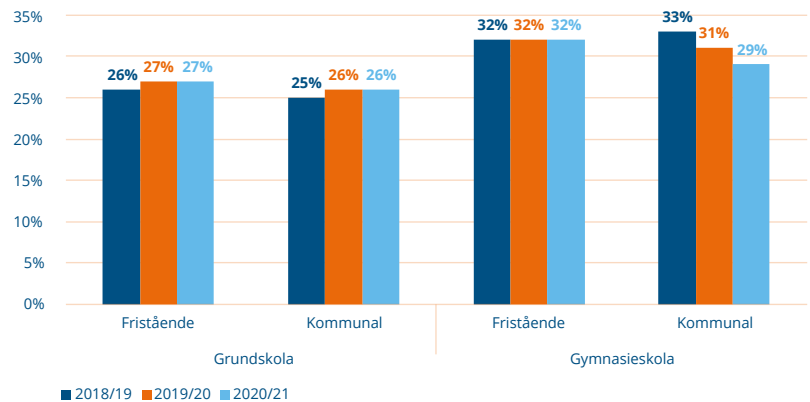
Förändringarna från 2019/20 är små. Andelen elever med utländsk bakgrund har minskat i kommunala gymnasieskolor med 2 procentenheter och andel elever med föräldrar med eftergymnasial utbildning har ökat med 2 procentenheter i kommunala gymnasieskolor.³⁹

Grundskola		Utländsk bakgrund	Eftergymnasial utbildning
20/21	Fristående	27 %	71 %
	Kommunal	26 %	59 %
19/20	Fristående	27 %	70 %
	Kommunal	26 %	58 %
18/19	Fristående	26 %	69 %
	Kommunal	25 %	57 %
Gymnasieskola		Utländsk bakgrund	Eftergymnasial utbildning
20/21	Fristående	32 %	55 %
	Kommunal	29 %	54 %
19/20	Fristående	32 %	54 %
	Kommunal	31 %	52 %
18/19	Fristående	32 %	52 %
	Kommunal	33 %	49 %

Ill. 15. Elevernas socioekonomiska bakgrund 2020/21 jämfört med tidigare (Skolverket, 2021).

³⁹ Elevernas socioekonomiska bakgrund 2020/21 (Skolverket, 2021).

Nedanstående diagram visar utvecklingen över de tre senaste åren.

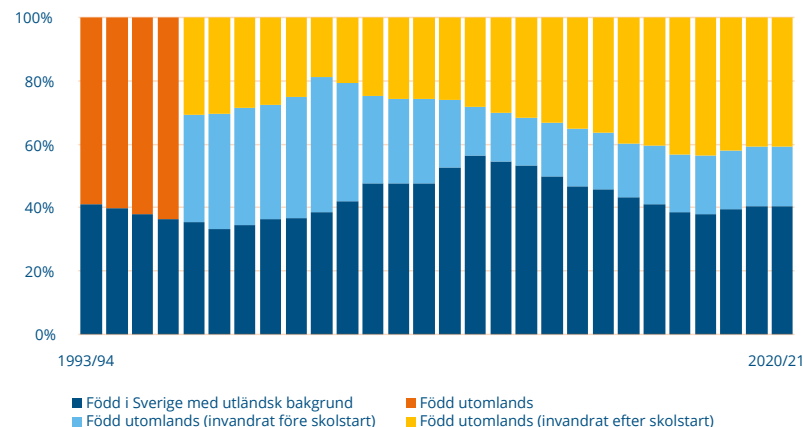

Ill. 16. Elever med utländsk bakgrund (Skolverket, 2021).

Andelen elever med utländsk bakgrund har ökat, men ökade inte i gymnasiet 2020/21, utan var oförändrad från 2018/19 i fristående gymnasieskolor och minskade i kommunala.

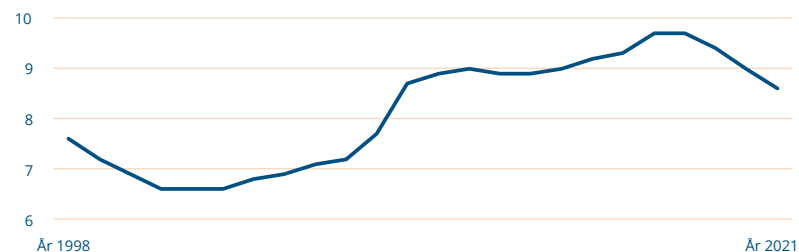
Under 2000-talet har andelen elever med utländsk bakgrund ökat från 15 till 26 procent i grundskolan.

Inom gruppen elever med utländsk bakgrund är det framför allt andelen som invandrat efter skolstart som ökat i grundskolan under 2000-talet. De har de senaste åren utgjort cirka 40 procent av gruppen elever med utländsk bakgrund i årskurs 9.

III. 17. Elever med utländsk bakgrund i grundskolan fördelade på var de är födda, åk 9, 1993–2021 (Sveriges Officiella Statistik; Tabell 1A: Elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2016/17–2020/21, 2021).

Det har stor betydelse för skolresultaten hur gamla de utlandsfödda barnen är när de invandrat till Sverige. Ju senare en elev invandrat desto färre år har eleven på sig att klara målen. Den genomsnittliga invandringsåldern har ökat de senaste 20 åren. Mellan 2007 och 2010 skedde en brant ökning av den genomsnittliga invandringsåldern och den har sedan fortsatt öka om än i lägre takt, för att år 2017 vara så hög som nästan 10 år.

III. 18. Genomsnittlig invandringsålder (senaste invandringsår) för utrikes födda åk 9 elever, 1998–2021 (Skolverket, 2021).

Socioekonomisk omfördelning av skolpengen

Sedan cirka tolv år fördelar tre fjärdedelar av storstads- och storstadsnära kommuner en del av skolpengen i form av ett socioekonomiskt strukturbidrag. Något fler än hälften av de små kommunerna och glesbygdskommunerna gör det. Behovet av omfördelning motiveras med att alla elever inte har samma förutsättningar.

Större städer är vanligen mer heterogena och det finns ofta en högre grad av boendesegregation, vilket i sig påverkar skolornas elevunderlag. Det finns också fler skolor att välja mellan i större kommuner, vilket i sin tur kan ge olika elevsammansättning i olika skolor. I glesbygdskommuner finns det mer sällan olika skolor att välja mellan och det finns även färre skolor totalt. Knappt hälften av de kommuner som använder socioekonomisk fördelning omfördelade upp till 5 procent av skolpengen utifrån socioekonomiska faktorer. En tredjedel omfördelar 6–10 procent, en sjättedel 11–15 procent och resterande över 20 procent.⁴⁰

Det finns en generell övergång i hur omfördelningen beräknas, bort från SALSA⁴¹-parametrarna föräldrarnas utbildningsnivå, pojke eller flicka och utländsk bakgrund, till det index som Skolverket använder vid fördelning av det s k likvärdighetsbidraget:⁴²

- ♦ vårdnadshavarnas utbildningsnivå
- ♦ året när eleven invandrade till Sverige
- ♦ vårdnadshavarnas inkomst
- ♦ elevens kön
- ♦ ekonomiskt bistånd till vårdnadshavare
- ♦ om eleven är folkbokförd på samma adress som båda vårdnadshavarna
- ♦ antal syskon som är folkbokförda i hemmet
- ♦ socioekonomisk status på bostadsområdet där eleven är folkbokförd

⁴⁰ Socioekonomisk resursfördelning i skola och förskola (SKR, 2018).

⁴¹ Skolverkets Arbetsverktyg för Lokala Sambandsanalyser.

⁴² Statsbidrag för likvärdig skola (Skolverket, 2021).

Andel elever berättigade till modersmålsundervisning samt andel elever i behov av särskilt stöd

I fristående grundskolor är 27 procent av eleverna berättigade till undervisning i modersmål. I kommunala grundskolor är det 29 procent. 18,2 procent av eleverna i fristående grundskolor deltar i undervisning i modersmål. Det är 67 procent av de som är berättigade. I kommunala skolor deltar 16,9 procent av eleverna, vilket motsvarar 58 procent av de som är berättigade.

Andelen elever i behov av särskilt stöd (som har ett upprättat åtgärdsprogram) är i fristående skolor 5,3 procent och i kommunala skolor 5,9 procent.

Samtidigt är det en större andel av eleverna i fristående skolor som ges enskild undervisning.⁴³

	Fristående	Offentlig
Med åtgärdsprogram	5,3 %	5,9 %
Får enskild undervisning	1,6 %	0,9 %
I särskild undervisningsgrupp	1,1 %	1,3 %
Med anpassad studiegång	1,2 %	1,2 %
Med studiehandledning på modersmål	0,7 %	3,4 %
Berättigade till modersmålsundervisning	27,0 %	29,0 %
Deltagare i modersmålsundervisning	18,2 %	16,9 %

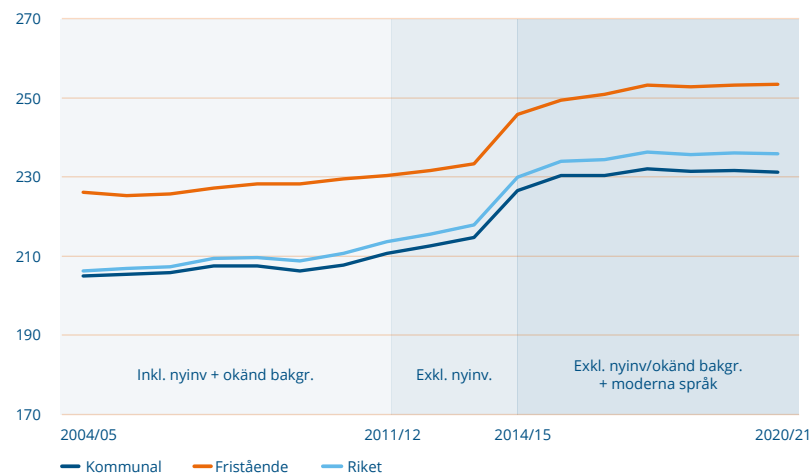
Ill. 19. Andel elever berättigade till modersmålsundervisning samt andel elever i behov av särskilt stöd (Skolverket, 2021).

43 Tabeller 8A och 9B (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

Kunskapsresultat

Elever i fristående grundskolor har 10 procent högre betyg

I fristående grundskolor var det genomsnittliga meritvärdet för en elev i årskurs 9 läsåret 2020/21 253,5 meritvärdespoäng (exklusive nyinvandrade och elever med okänd bakgrund). Riksgenomsnittet var 235,9 och för kommunala skolor 231,2. I gymnasieskolan läsåret 2020/21 var den genomsnittliga betygspoängen för elever med examensbevis på fristående skolor 15,0 och i kommunala skolor 14,8.⁴⁴

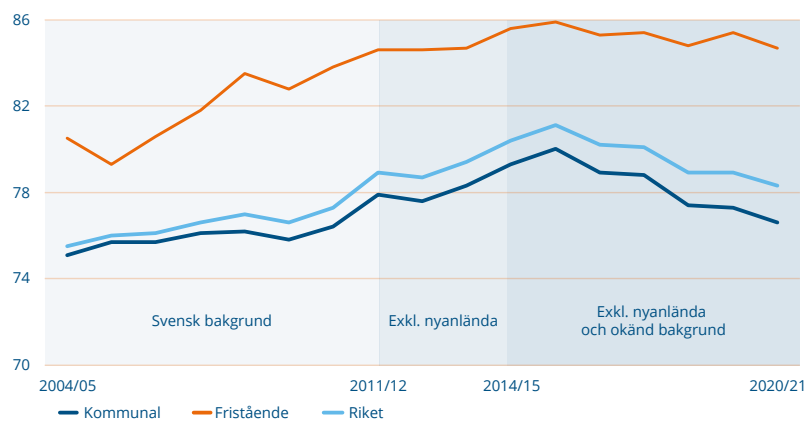

Ill. 20. Genomsnittligt meritvärde årskurs 9 2004/05 till 2020/21. Nyinvandrade elever började särredovisas 2011/12 och är därefter exkluderade från totalen. Efter 2014/2015 är både nyinvandrade elever samt elever med okänd bakgrund exkluderade från totalen. Grundskolan - Slutbetyg årskurs 9 (Skolverket 2021).

44 Gymnasieskolan - Avgångselever, nationella program (Skolverket, 2021).

Måluppfyllelse – fler når målen i fristående skolor

I fristående grundskolor nådde 84,7 procent av eleverna (exklusive nyinvandrade och elever med okänd bakgrund) i årskurs 9 kunskapskraven i alla ämnen 2020/21. För hela riket är siffran 78,3 procent och för kommunala skolor 76,6 procent.

Ill. 21. Andel elever i årskurs 9 som nått kunskapskraven i alla ämnen. Nyinvandrade elever började särredovisas 2011/12 och är därefter exkluderade från totalen. Efter 2014/2015 är både nyinvandrade elever samt elever med okänd bakgrund exkluderade från totalen. Grundskolan - Slutbetyg årskurs 9 (Skolverket, 2021).

När föräldrarnas utbildningsnivå redovisas visar det att en högre andel av eleverna i årskurs 9 på fristående skolor når kunskapskraven i alla ämnen, oavsett föräldrarnas utbildningsnivå eller elevens härkomst.⁴⁵

Föräldrars utbildningsnivå	Fristående	Kommunala
Eftergymnasial	89 % (15 %)	85 % (46 %)
Förgymnasial eller gymnasial	72 % (6 %)	61 % (34 %)

Ill. 22. Andel elever i årskurs 9 som nått målen i alla ämnen fördelat på föräldrarnas utbildningsnivå läsåret 2020/21. I parentes respektive grupps andel av alla elever i årskurs 9.

Härkomst	Fristående	Kommunala
Svensk bakgrund	87 % (75 %)	81 % (74 %)
Utländsk bakgrund född i Sverige	80 % (14 %)	68 % (10 %)
Utländsk bakgrund född utomlands	73 % (12 %)	49 % (16 %)

Ill. 23. Andel elever som nått målen i alla ämnen fördelat på härkomst läsåret 2020/21. I parentes respektive grupps totala andel av alla elever i årskurs 9. Grundskolan - Slutbetyg årskurs 9. (Skolverket, 2021).

Andelen elever i årskurs 9 som 2020/21 blev behöriga till gymnasieskolan var högst i fristående skolor. 92,5 procent av eleverna i fristående skolor blev behöriga till yrkesprogram, i kommunala skolor var det 84,6 procent.

	Yrkesprogram	Högskoleförberedande program		
		ES	EK, HU, SA	NA, TE
Fristående	92,5 %	91,6 %	90,4 %	89,5 %
Kommunala	84,6 %	83,3 %	81,7 %	80,2 %

Ill. 24. Andel elever behöriga till gymnasieskolans olika program 2020/21. Grundskolan - Betyg och Prov - Riksnivå, Sveriges officiella statistik (Skolverket, 2021).

⁴⁵ Grundskolan - Slutbetyg årskurs 9 (Skolverket, 2021).

75,0 procent av eleverna i fristående gymnasieskolor avslutade sin utbildning efter tre år 2021.⁴⁶ 66,5 procent av eleverna i kommunala gymnasieskolor avslutade gymnasieskolan efter tre år.

	Startläsåret		
	2018 3 år	2017 4 år	2016 5 år
Fristående	75,0 %	77,2 %	75,9 %
Kommunala	66,5 %	69,5 %	71,3 %

Ill. 25. Andel av eleverna som slutade 2021 som klarade gymnasieskolan inom 3, 4 respektive 5 år Gymnasieskolan – Genomströmning (Skolverket, 2021).

Elever i friskolor bättre på ämnesprov och PISA⁴⁷

För läsåren 2019/20 och 2020/21 har i stort sett inga nationella prov genomförts på grund av Covid-19-pandemin.⁴⁸

I PISA 2018 fortsatte de svenska resultaten uppåt. I genomsnitt har nu 67 procent av nedgången i resultat sedan PISA 2000 raderats ut. Bland elever med åtminstone en förälder född i Sverige har hela nedgången hämtats igen.

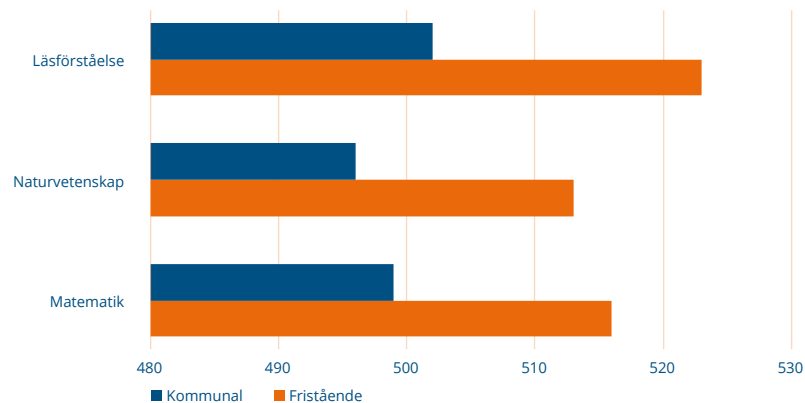
I PISA 2018 presterade niondeklassare i fristående skolor bättre på alla delprov. I naturvetenskap var skillnaden 17 poäng, i matematik 17 poäng och i läsförståelse 21 poäng.⁴⁹

⁴⁶ Till elever som slutfört gymnasiet räknas elever med gymnasieexamen eller studiebevis med betygssatta kurser om 2 500 poäng eller fler.

⁴⁷ Under vårterminen 2018 fanns indikationer på att vissa av de nationella delproven i matematik i årskurs 9 varit åtkomliga på förhand. Skolverket rekommenderade då att skolan skulle använda ersättningsprov. Resultaten från ersättningsprov samlas inte in. Istället gavs instruktionen vid insamling att ange att "eleven ej deltagit", vilket syftar på att ordinarie prov inte använts. För probetyget i matematik är den totala andelen elever som har rapporterats in som "eleven ej deltagit" så stor (närmare 76 procent) att resultaten inte kan publiceras med den kvalitet som gäller för officiell statistik enligt 3 a § lagen (2001:99) om den officiella statistiken.

⁴⁸ Skolverket, 2021.

⁴⁹ Vad kan vi lära av PISA 2018 – faktorer bakom svenska elevers resultat, sid 15 (Svenskt Näringsliv, 2021).

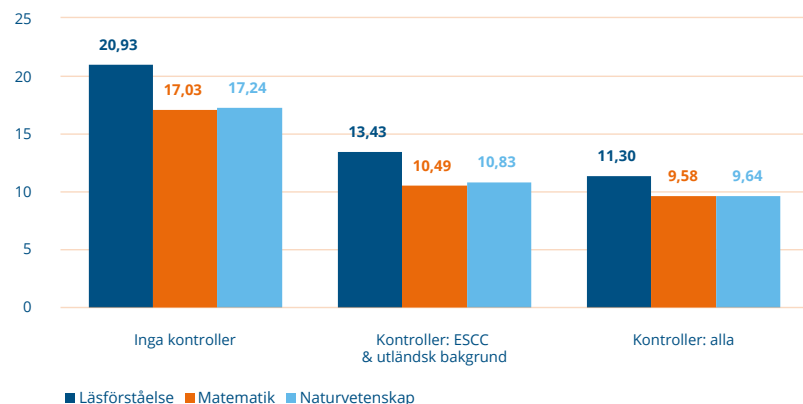
Ill. 26. Poäng per prov i PISA 2018.⁵⁰

När man justerar för ESCS-indexet⁵¹ och utländsk bakgrund – som Skolverket brukar inkludera som kontroller i sina analyser – minskar skillnaden, men den fortsätter att vara statistiskt säkerställd i alla tre ämnen. När man justerar för *alla* kontrollvariabler⁵² minskar skillnaden ytterligare, men endast marginellt, och fortsätter vara statistiskt säkerställd. Skillnaden till friskolornas fördel med alla kontrollvariabler inkluderade, är 11 poäng i läsförståelse och 10 poäng i både matematik och naturvetenskap. Detta motsvarar ungefär inlärningen som sker under en tredjedel av ett läsår.

⁵⁰ Vad kan vi lära av PISA 2018 - faktorer bakom svenska elevers resultat (Svenskt Näringsliv, november 2021).

⁵¹ Det utgörs av tre variabler: ett index över ägodelar i hemmet, föräldrarnas högsta utbildningsnivå samt föräldrarnas högsta yrkesstatus. I PISA 2018 går det också att justera för bägge föräldrars utbildningsbakgrund och yrkesstatus. Vad kan vi lära av PISA 2018 – faktorer bakom svenska elevers resultat, sid 15 (Svenskt Näringsliv, 2021).

⁵² Dessa inkluderar eleverns kön, ålder och ålder vid ankomst till Sverige, vilket språk elever pratar hemma, hur många år eleverna gick i förskola, digitala resurser i hemmet samt föräldrarnas emotionella stöd, med hjälp av elevernas svar på tre påståenden. Vad kan vi lära av PISA 2018 – faktorer bakom svenska elevers resultat, sid 15 (Svenskt Näringsliv, 2021).

III. 27. Skillnader mellan fristående och kommunala skolor i PISA 2018. Skalan avser är poängskillnad mellan fristående och kommunala skolor.⁵³

Förklaringar till skillnaderna kan vara att friskolorna skiljer sig från de kommunala bl a genom att eleverna får mer anpassad undervisning än elever i kommunala skolor, mer feedback, bättre studieklimat och oftare digitala hjälpmedel i undervisningen, sammantaget ungefär 5 PISA-poäng (40 procent) av deras fördel gentemot kommunala skolor. De har även mer lärarstöd, men denna skillnad är inte statistiskt säkerställd.⁵⁴

Samtidigt rapporterar elever i friskolor även högre värden på flera variabler som är negativt relaterade till resultaten. De använder oftare ämnesrelaterad IT utanför klassrummet, de kommer oftare för sent och skolkar oftare en hel dag än elever i kommunala skolor, sammantaget ungefär 4-5 PISA-poäng, som friskolor skulle kunna förbättra sina PISA-resultat ytterligare. De använder även mer IT generellt i skolan och skolkar oftare på enskilda lektioner, men dessa skillnader är inte statistiskt säkerställda.

⁵³ Vad kan vi lära av PISA 2018 – faktorer bakom svenska elevers resultat, sida 17 (Svenskt Näringsliv, 2021).

⁵⁴ Vad kan vi lära av PISA 2018 – faktorer bakom svenska elevers resultat, sid 21–22 (Svenskt Näringsliv, 2021).

Därför väljer man friskolor

Därför väljer föräldrar friskolor

- ♦ **Frånvaron av våld/mobbning** värderas högre av föräldrar som valt en friskola än de som har barn i kommunal skola. Frånvaro av våld/mobbning och att det är ordning och reda i klassrummet är de viktigaste faktorerna för föräldrars skolval.⁵⁵
- ♦ **Pedagogiken** har stor betydelse för föräldrar med barn i friskola samt att skolan mår om barnen/eleverna och ger stöd vid problem.⁵⁶
- ♦ Frågan *Undervisningen i skolan passar mitt barns sätt att lära sig* får klart högre betyg av föräldrar till barn i friskolor (8,0 jämfört med 7,0 för kommunala skolor på en tiogradig skala).⁵⁷
- ♦ **Små elevgrupper** värderas högre av föräldrar till barn i friskolor än föräldrar som valt en kommunal skola – detta trots att friskolor i genomsnitt har större elevgrupper.⁵⁸
- ♦ **Kommunikationen** mellan förskolan och föräldern kring barnets utveckling upplevs vara bättre i friskolor än i kommunala skolor.⁵⁹
- ♦ Föräldrar med barn i friskolor värderar **närhet till hemmet** lägre än föräldrar med barn i kommunala skolor. De lägger även lägre vikt vid vilken skola barnets kamrater väljer än föräldrar med barn i kommunala skolor.⁶⁰
- ♦ Föräldrar med svag socioekonomisk bakgrund värderar, enligt internationell forskning, i högre utsträckning **akademisk kvalitet** vid skolvalen, på bekostnad av sådant som trivsel, medan mer högavlönade prioriterar i högre grad mjuka faktorer som hur eleverna behandlar varandra, trivsel m m.⁶¹

⁵⁵ Obligatoriskt skolval (Friskolornas riksförbund, Tjänsteföretagen Almega, 2018 sid 4).

⁵⁶ Så nöjda är föräldrar och elever med skolan 2016 och 2019 (Svenskt Kvalitetsindex, 2020).

⁵⁷ Kommunala vs. Fristående skolor – så tycker föräldrar och lärare om sin grundskola.

En sammanställning av Skolinspektionens skolenkät, HT 2016 (Friskolornas Riksförbund, 2017).

⁵⁸ Obligatoriskt skolval, sida 4.

⁵⁹ Så nöjda är föräldrar och elever med skolan 2016 och 2019 (Svenskt Kvalitetsindex, 15 januari 2020).

⁶⁰ Obligatoriskt skolval, sida 4.

⁶¹ Obligatoriskt skolval, sida 4.

Därför väljer elever friskolor

Barn får mer att säga till om i valet av skola ju äldre de blir. Vid skolbyte från låg-, till mellanstadiet börjar det bli viktigt att föräldrar och barn är överens om skolvalet, vid skolbyte till högstadiet är det ännu viktigare. Vid gymnasievalet kan man säga att rollerna är ombytta, det är eleverna som väljer, samtidigt som föräldrarna är viktiga rådgivare.

De skäl som elever anger vid val av friskola är:

- ♦ skolan har en **speciell inriktning eller arbetsätt**
- ♦ **studiemiljön**, fräschare, mindre, lugnare och yngre/trevligare lärare
- ♦ nya/sociala relationer

Mjuka värden som studiero, stimulans och utmaningar får högre betyg av elever i friskolor jämfört med elever i kommunala skolor.⁶²

I gymnasievalet väljer många elever friskolor för att de är mindre och kommunala skolor för att de har fler elever samt ofta har mer traditioner och sociala aktiviteter.

⁶² Friskolornas elever är mer nöjda med skolmiljön (Svenska Dagbladet, 2018).

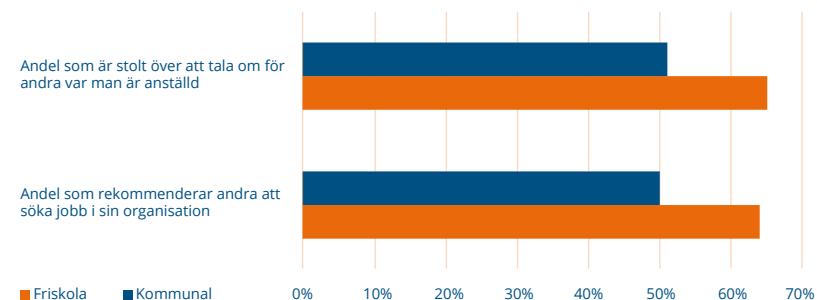
Därför väljer lärare friskolor

Lärare i fristående skolor är nöjdare än lärare i kommunala skolor på alla frågor i Svenskt Kvalitetsindex undersökning Jobbhälsindex ⁶³ nedan. Störst är skillnaden på frågan om sjukfrånvaron är låg på arbetsplatsen, 25 procentenheter.

Även skillnaden på *Närmaste chefs förmåga att ge återkoppling på hens arbetsinsats* och *Det finns möjligheter att få stöd och hjälp vid hög arbetsbelastning* är stor, 18 respektive 17 procentenheter.

Stolthet över arbetsplatsen

Friskolelärare känner en större **stolthet** i att berätta var de är anställda än lärare hos kommunala huvudmän och rekommenderar hellre sin arbetsplats. Skillnaden är 14 procentenheter.

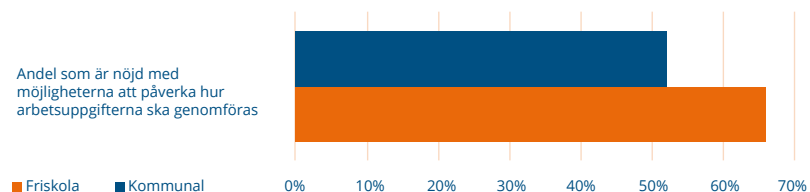

III. 28. Stolthet över arbetsplatsen (Jobbhälsindex 2021)

⁶³ Svenskt Kvalitetsindex undersökning Jobbhälsindex 2021. 548 kommunalt anställda lärare och 351 lärare i fristående skolor svarade på totalt 73 frågor.

Påverkansmöjligheter

Friskolelärare upplever att de har större möjligheter att påverka hur arbetsuppgifterna ska utföras än lärare hos kommunala huvudmän. Skillnaden är 14 procentenheter.

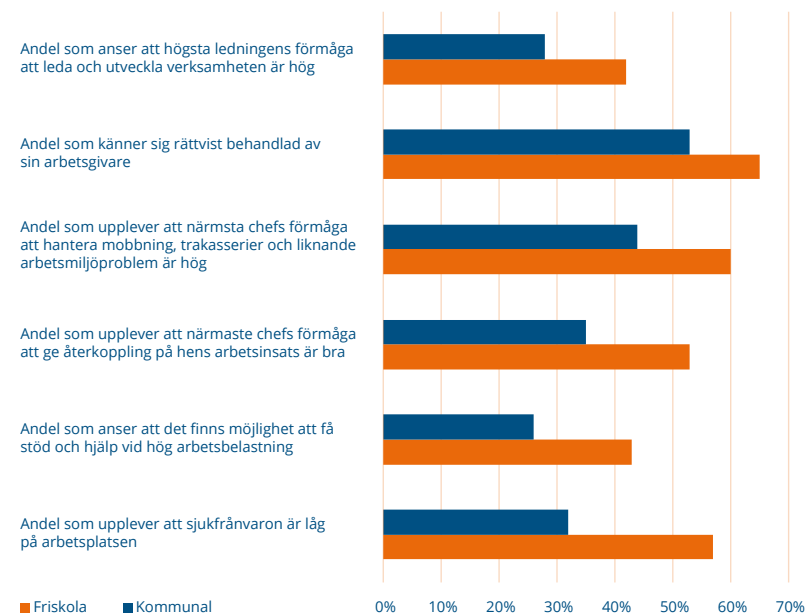
Ill. 29. Påverkansmöjligheter (Jobbhälsindex 2021)

Ledarskap/arbetsmiljö

Friskolelärare anser att högsta ledningen har större förmåga att leda och utveckla verksamheten än kommunalt anställda lärare, de känner sig rättvist behandlad av sin arbetsgivare i högre utsträckning och att närmsta chefs förmåga att hantera mobbing, trakasserier och liknande arbetsmiljöproblem är större. Skillnaden är 14, respektive 12 och 12 procentenheter.

Friskolelärare upplever i ännu högre utsträckning att närmaste chefs förmåga att ge återkoppling på hans arbetsinsats är god och att det finns möjligheter att få stöd och hjälp vid hög arbetsbelastning än kommunalt anställda lärare. Skillnaden är 18 respektive 17 procentenheter. Frågan om stöd och hjälp vid hög arbetsbelastning har högst andel som inte håller med.

Störst är skillnaden mellan friskolelärare och kommunalt anställda lärare när det gäller sjukfrånvaron. 57 procent av friskolelärarna tycker att den är låg medan bara 32 procent av de kommunalt anställda tycker det, hela 25 procentenheters skillnad.

Ill. 30. Ledarskap/arbetsmiljö (Jobbhälsindex 2021)

Nöjdhet

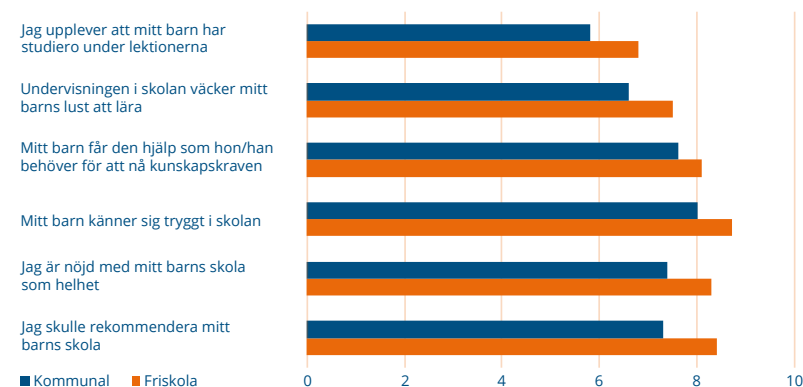
Skolinspektionen genomför varje år Skolenkäten med vårdnadshavare till elever i grundskolan, elever i årskurs 5 och 9, i årskurs 2 i gymnasiet samt pedagogisk personal i grund- och gymnasieskolan. Resultaten används bl a i Skolinspektionens riskbedömning som del av underlaget för att bedöma vilka skolor som bör prioriteras i tillsynen.

Vårterminen 2021 genomfördes årskurs 9:s enkät, som ett exempel, på 283 friskolor av 14 627 elever och 559 kommunala skolor med 45 208 elever, cirka tre gånger så många som föregående år.

Enkäten består av ett stort antal frågor. I Skolverkets databas redovisas sex av dem i ett sammandrag för elever, vårdnadshavare och pedagogisk personal, fem för elever i årskurs 5. Medelvärden på dessa redovisas i illustration 31–36, 10-gradig skala.

Nöjdare föräldrar

Föräldrar med barn i friskolor är nöjdare än föräldrar med barn i kommunala skolor på de sex utvalda frågorna. Störst är skillnaden i rekommendationsgrad, +1,1. Även skillnaden i upplevd studiero är stor, +1,0.

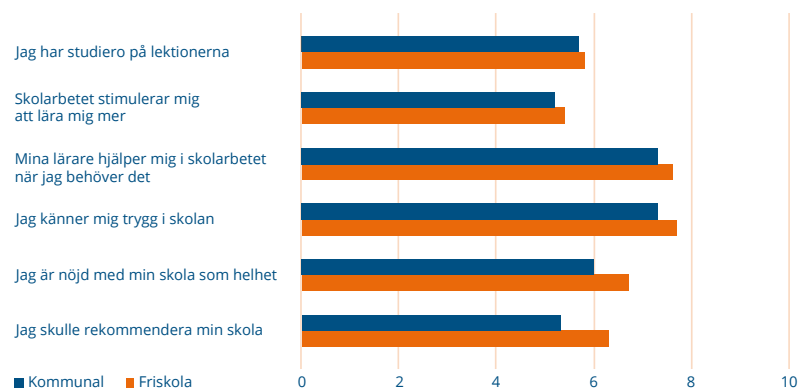

Ill. 31. Vårdnadshavare åk 1–9, Vårterminen 2021 (Skolverket, 2021). Skolinspektionen, resultat Skolenkäten 2021

Minst är skillnaden i upplevelsen av hur mycket lärarna hjälper barnet, +0,5.

Nöjdare elever i årskurs 9

Eleverna i årskurs 9 i friskolor är också nöjdare än eleverna i samma årskurs i kommunala skolor på de sex utvalda frågorna. Störst är skillnaden i rekommendationsgrad, +1,0. Friskoleeleverna känner sig också tryggare, +0,4.

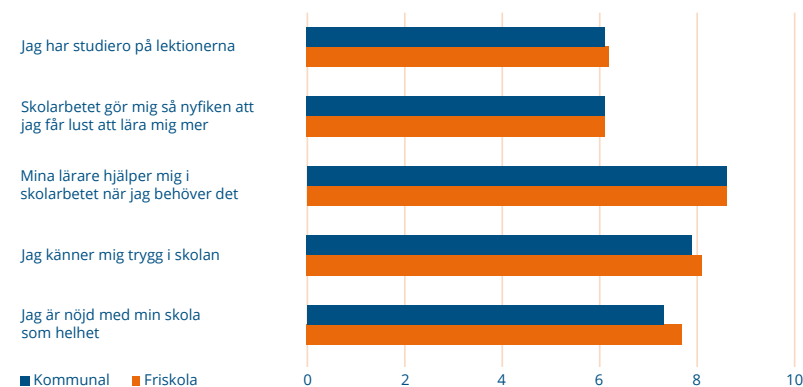

Ill. 32. Elever åk 9, Vårterminen 2021 (Skolverket, 2021). Skolinspektionen, resultat Skolenkäten 2021

Minst är skillnaden i studiero, +0,1 och stimulerande skolarbete, +0,2.

Lite nöjdare elever även i årskurs 5

Även eleverna i årskurs 5 i friskolor är nöjdare än eleverna i samma årskurs i kommunala skolor på tre av de fem frågor som redovisas av Skolverket. Störst är skillnaden i hur nöjd man är med skolan som helhet, +0,4. Även friskoleeleverna i årskurs 5 känner sig tryggare, +0,2.

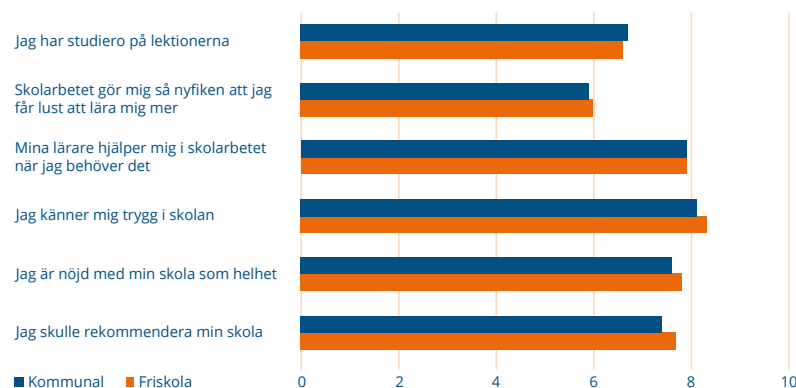

Ill. 33. Elever åk 5. Vårterminen 2021 (Skolverket, 2021). Skolinspektionen, resultat Skolenkäten 2021

Skillnaden mellan friskolor och kommunala skolor är dock mindre för eleverna i årskurs 5 än för eleverna i årskurs 9 och de upplever att de får lika mycket hjälp av lärarna i kommunala skolor samt att lusten att lära mer är lika stor.

Nöjdare elever också i gymnasiet

Friskoleeleverna i årskurs 2 i gymnasiet är nöjdare än eleverna i årskurs 2 i kommunala skolor på fyra av de sex utvalda frågorna. Störst är skillnaden i rekommendationsgrad, +0,3. Även friskoleeleverna i årskurs 2 i gymnasiet känner sig tryggare, +0,2.

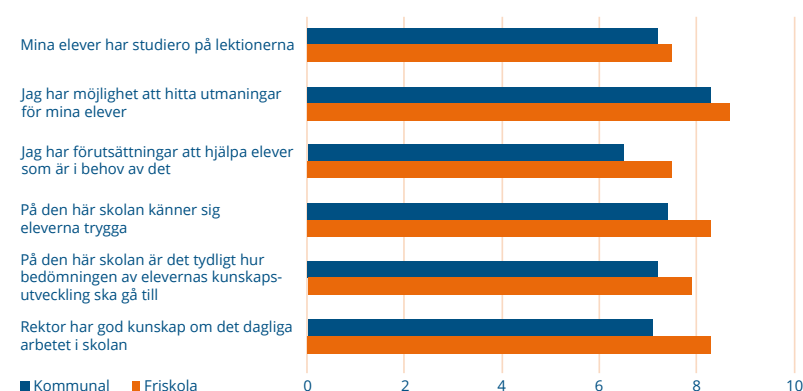

Ill. 34. Elever åk 2 gymnasiet, Vårterminen 2021 (Skolverket, 2021). Skolinspektionen, resultat Skolenkäten 2021

Eleverna i årskurs 2 i gymnasiet på kommunala skolor upplever en lite högre studiero på lektionerna än i friskolor.

Nöjdare grundskollärare

Grundskollärare i friskolor är mycket nöjdare än lärare i kommunala skolor på sex utvalda frågor.⁶⁴ Störst är skillnaden i upplevelsen av rektorns kunskap om det dagliga arbetet, +1,2. Även skillnaden i förutsättningar att hjälpa elever i behov av hjälp är stor, +1,0.

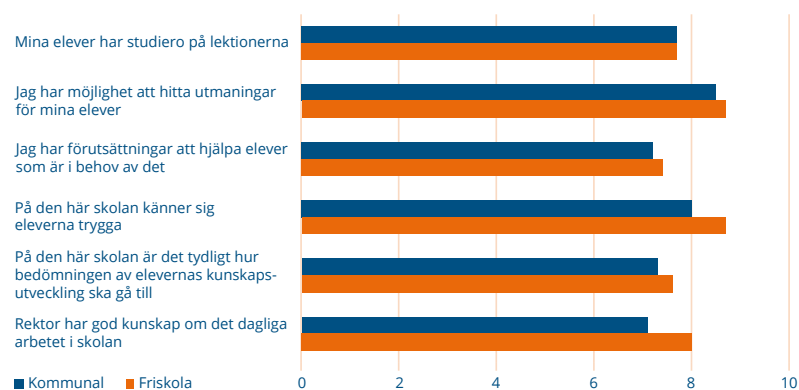
Ill. 35. Pedagogisk personal grundskolan, Vårterminen 2021 (Skolverket, 2021). Skolinspektionen, resultat Skolenkäten 2021

Minst är skillnaden i upplevelsen av elevernas studiero, +0,3.

⁶⁴ Skolverket har inte gjort ett sammandrag av den pedagogiska personalens svar på Skolenkäten. Fyra av frågorna motsvarar fyra i sammandraget för vårdnadshavare och elever. Frågorna om nöjdhet och vilja att rekommendera ställs inte till lärare. Därför har resultatet på två andra viktiga frågor tagits med – bedömning och rektor.

Nöjdare gymnasielärare

Även gymnasielärare i friskolor är nöjdare än lärare i kommunala skolor på samma sex frågor. Störst är skillnaden i upplevelsen av rektorns kunskap om det dagliga arbetet, även på gymnasiet, +0,9. Näst störst är skillnaden i upplevelsen av elevernas trygghet, +0,7.

Ill. 36. Pedagogisk personal, gymnasiet, Vårterminen 2021 (Skolverket, 2021).

Det är ingen skillnad i upplevelsen av elevernas studiero.

Medarbetare

Förvärvsarbetande – 19 procent arbetar i fristående verksamhet

431 858 personer arbetade i förskola och skola i Sverige 2020. Av alla förvärvsarbetande i de olika skolformerna arbetar knappt 81 000 (19 procent) i en fristående verksamhet.⁶⁵

Skolform	Offentlig	Fristående
Förskolor	110 137	29 455
Grundskolor	189 545	31 658
Grundsärskolor	3 750	531
Gymnasiesärskolor	1 275	359
Gymnasiet högskoleförberedande	37 641	12 171
Gymnasiet yrkesprogram	8 648	6 688
Totalt	350 996	80 862

Ill. 37. Antal förvärvsarbetande inom skola 2020 (SCB, RAMS 2021).

Högre lärartäthet i tidiga åldrar i friskolor

Lärartäthet uttrycks som antalet elever per lärare i genomsnitt.

Årskurs	Fristående			Kommunala		
	18/19	19/20	20/21	18/19	19/20	20/21
Förskola	5,1	5,0	5,0	5,3	5,2	5,2
F-klass	16,2	17,6	17,8	16,4	18	18,3
1-3	13,8	14,8	14,7	14,9	13,9	13,9
4-6	12	13,9	13,8	14	12,1	12,1
7-9	11	12,2	12,3	12,1	11,2	11,2

Ill. 38. Lärartäthet på skolor med olika kombinationer av årskurser läsåret 2018/19, 2019/20 samt 2020/21 (Skolverket, 2021).

65 Antal förvärvsarbetande inom skola 2020 (RAMS SCB, 2020).

I ett internationellt perspektiv har Sverige samma lärartäthet i grundskolan som genomsnittet i OECD. I låg- och mellanstadiet hade Sverige 2021 14,8 elever per lärare, OECD-genomsnittet var 15. För högstadiet var siffrorna 13,0 för Sverige och 13 för OECD.⁶⁶

Brist på lärare

Det är för få som vill bli lärare. Den beräknade bristen har förvisso reviderats ner av Skolverket till följd av att SCB beräknar att elevkullarna kommer att minska något under de närmaste åren, för att sedan öka igen. Skolverket bedömer att det kommer att saknas cirka 12 000 (heltidstjänster) behöriga lärare och förskollärare år 2035.⁶⁷ Det motsvarar nästan var 13:e lärare av det bedömda behovet om 153 000 lärare.⁶⁸

Bristen bedöms bli störst på yrkeslärare inom gymnasieskolan och ämneslärare inom grundskolans årskurs 7–9. Det bedöms även bli viss brist på förskollärare och grundskollärare med inriktning mot årskurs 4–6 år 2035. För ämneslärare inom gymnasieskolan beräknas, totalt sett, antalet examinerade bli fler än examinationsbehovet.

Andelen behöriga lärare var 72 procent år 2020 exklusive förskola och fritidshem. Ytterligare 12 procent hade en pedagogisk högskoleexamen, men var inte behöriga att undervisa i den aktuella skolformen eller ämnet. Återstående 16 procent saknar eftergymnasial pedagogisk utbildning helt eller delvis.

⁶⁶ Grundskolan - Elevstatistik, Läsåret 2020/21 och Grundskolan - Personalstatistik med behörighet - per ämne och kategori, Läsåret 2020/21 (Skolverket, 2021).

⁶⁷ Lärarprognos 2021. Beräkningarna utgår från lärarsituationen 2020 (Skolverket, 2021).

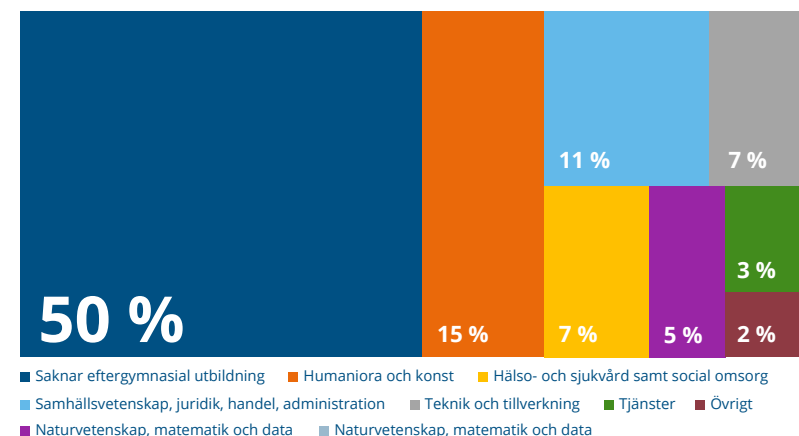
⁶⁸ Lärarprognos 2021. I Lärarprognos 2019 bedömdes 45 000 behöriga lärare saknas 2033 (Skolverket, 2021).

För att minska bristen på behöriga lärare behöver läraryrkets status höjas, lärarutbildningen förbättras, obehöriga kompetensutvecklas, men även verksamheten organiseras så att obehöriga lärare kan fortsätta arbeta, enligt Lärarprognosen.

Obehöriga lärare

I grundskolan är drygt 17 200 lärare obehöriga i samtliga undervisningsämnen i skolformen. 7 procent är dock behöriga för en annan skolform än grundskolan, 5 procent har en pedagogisk högskoleexamen, men saknar lärarlegitimation, 25 procent har en viss eftergymnasial pedagogisk utbildning, men återstående 63 procent saknar eftergymnasial pedagogisk utbildning helt.⁶⁹

De som saknar eftergymnasial pedagogisk utbildning är inte en homogen grupp.

Ill. 39. Obehöriga lärares bakgrund.⁷⁰

⁶⁹ Lärarprognos 2021 (Skolverket, 2021).

⁷⁰ Obehöriga lärare i grundskolan ingen homogen grupp (Skolverket, 2021).

I många ämnen utgör lärare som är behöriga att undervisa i grundskolan, men inte i det specifika ämnet, en stor andel av de obehöriga lärarna. Störst andel obehöriga lärare som är behöriga för grundskolan, men inte i ämnet, är det i ämnena bild (40 procent), teknik (39 procent) och musik (34 procent).

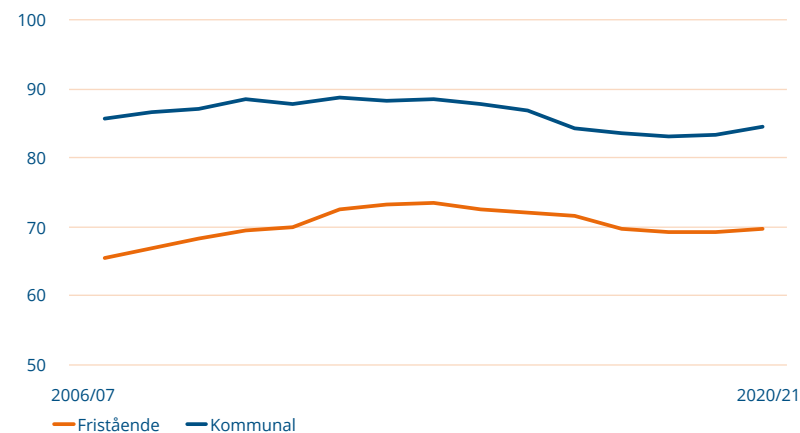
I hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa och musik, moderna språk och slöjd saknar mellan var 4:e och var 10:e lärare helt eftergymnasial pedagogisk utbildning.⁷¹

Lärarnas utbildningsnivå sjunker

Efter att andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen ökade i svenska skolor fram till 2013/14 har den minskat något de senaste åren hos både fristående och kommunala skolor. Det är en lägre andel lärare med pedagogisk examen i fristående skolor, 69,7 procent, jämfört med 84,5 procent i kommunala grundskolor.⁷² Lärare som har utländsk lärarutbildning – som några friskolor har – redovisas inte i SCBs statistik. 2020/21 ökade dock andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen något.

71 Obehöriga lärare i grundskolan ingen homogen grupp (Skolverket, 2021).

72 Grundskolan - Personalstatistik, läsåret 2020/21 (Skolverket, 2021).

Ill. 40. Andel lärare med pedagogisk högskoleexamen i grundskolan (Skolverket, 2021).

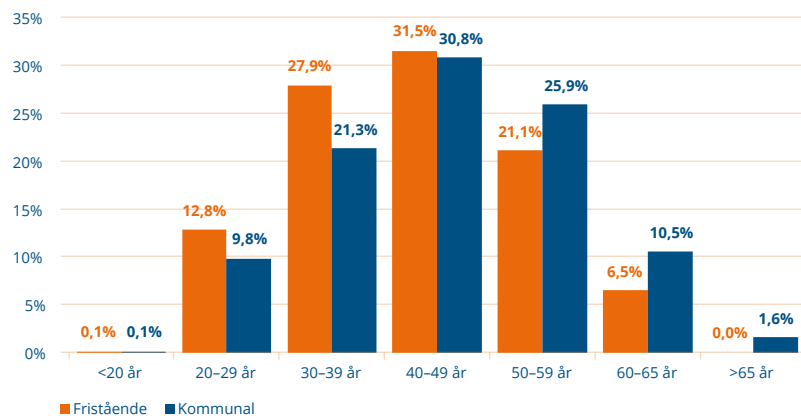
I gymnasieskolan är andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen i fristående skolor 71,5 procent, i kommunala skolor 83,3 procent och i regionsdrivna skolor 66,2 procent.⁷³

Lärares ålder - yngre lärare i fristående verksamheter

Fristående förskolor och skolor har yngre lärare än kommunala skolor. I gruppen förskollärare/grundskollärare/fritidspedagoger är 41 procent av de anställda i fristående verksamheter under 40 år. I kommunerna är det 31 procent. 39 procent av lärarna i fristående gymnasieskolor är under 40 år, i kommunala skolor 22 procent.⁷⁴

73 Gymnasieskolan - Personalstatistik, läsåret 2020/21 (Skolverket, 2021).

74 Tabell 1C (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

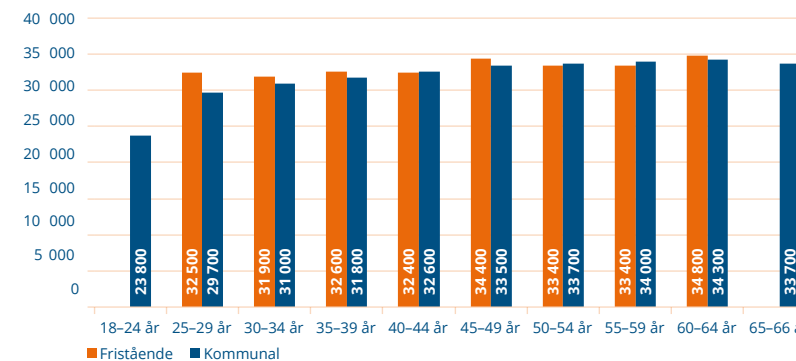
Ill. 41. Andel anställda i gruppen förskollärare/grundskollärare/fritidspedagoger per åldersgrupp (Sveriges Officiella Statistik, 2021).

Lärares löner - högre ingångslöner hos enskilda huvudmän

Lärare i fristående för- och grundskolor har i genomsnitt högre lön än i kommunala skolor. Undantaget är förskollärare i åldern 40–44 och 50–59 år samt grundskollärare över 60 år. Gymnasielärare i kommunala skolor har högre lön än i friskolor, särskilt i åldern fr o m 35 års ålder.⁷⁵

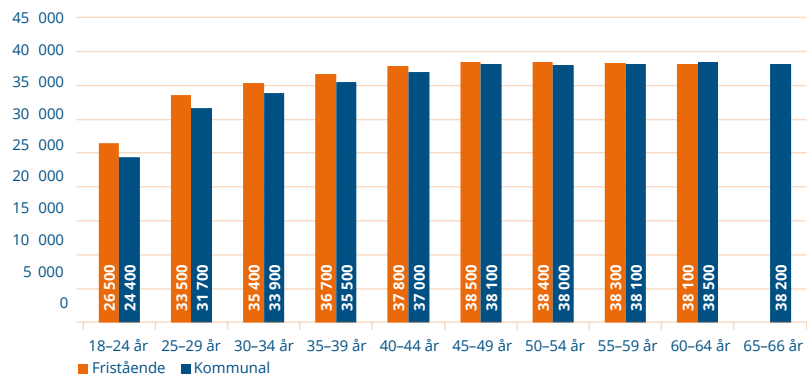
Ålder	Förskollärare		Grundskollärare		Gymnasielärare	
	Fristående	Kommunala	Fristående	Kommunala	Fristående	Kommunala
18-24 år	i.u.	23 800	26 500	24 400	i.u.	26 200
25-29 år	32 500	29 700	33 500	31 700	i.u.	33 400
30-34 år	31 900	31 000	35 400	33 900	34 900	35 600
35-39 år	32 600	31 800	36 700	35 500	36 100	37 800
40-44 år	32 400	32 600	37 800	37 000	36 800	39 200
45-49 år	34 400	33 500	38 500	38 100	37 500	40 000
50-54 år	33 400	33 700	38 400	38 000	37 800	40 300
55-59 år	33 400	34 000	38 300	38 100	i.u.	40 700
60-64 år	34 800	34 300	38 100	38 500	i.u.	41 300
65-66 år	i.u.	33 700	i.u.	38 200	i.u.	41 300

Ill. 42. Genomsnittlig månadslön 2021 efter yrke och ålder (Lönestrukturstatistik SCB, 2021).
iu = ingen uppgift

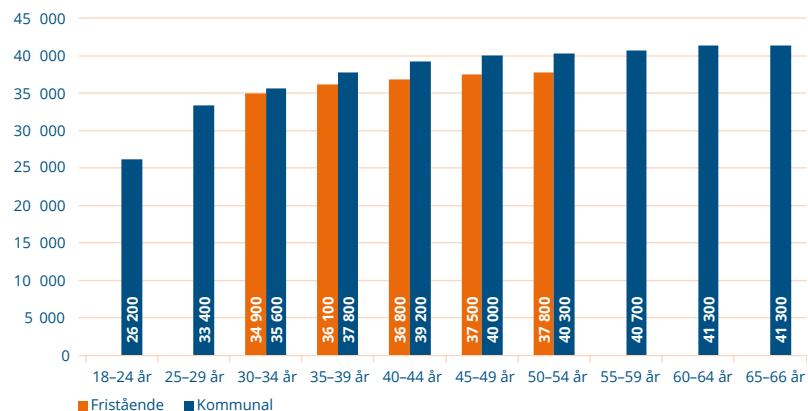

Ill. 43. Genomsnittlig månadslön 2021 för förskollärare (Lönestrukturstatistik SCB, 2021).

⁷⁵ Genomsnittlig månadslön inom kommuner efter Yrke (SSYK 2012), ålder, kön och år och Genomsnittlig månadslön (totallönen), tjänstemän privat sektor (SLP), kronor efter Yrke (SSYK 2012), ålder, kön och år (SCB, 2021).

Ill. 44. Genomsnittlig månadslön 2021 för Grundskollärare (Lönestrukturstatistik SCB, 2021).

Ill. 45. Genomsnittlig månadslön 2021 för Gymnasielärare. Lönestrukturstatistiken bygger på en urvalsundersökning för privat sektor. Uppgifter för lärare som är yngre än 30 och äldre än 55 år inte tillgänglig, för osäker för att anges eller borttagen av sekretesskäl. (Lönestrukturstatistik SCB, 2021).

Ekonomi

Friskolornas intäkter

Svenska friskolors intäkter består av kommunal skolpeng och statliga bidrag. Elevavgifter, anmälnings-, kö- eller registreringsavgifter får inte tas ut. Undervisningen ska vara avgiftsfri.

Friskolornas verksamhet finansieras i första hand genom kommunala bidrag från elevernas hemkommuner, den så kallade skolpengen. Den beräknas per elev och ska motsvara kommunens egna budgeterade kostnader per elev – det så kallade grundbeloppet – för undervisning, elevhälsa, lokaler m m. I många kommuner avsätts en del av budgeten för en socioekonomisk omfördelning – strukturbidrag – och för elever i behov av särskilt stöd, i vanliga skolor eller i resursskolor – tilläggsbelopp.

Kommunernas totala kostnad för de 15 procent av elever som går i fristående grundskolor var drygt 18,4 miljarder kronor 2020, det motsvarar 14,5 procent av den totala kostnaden för grundskolan.⁷⁶ Fristående grundskolor fick 98 100 kronor i bidrag per elev från kommunerna 2020.⁷⁷

Verksamheten finansieras i andra hand genom olika statliga bidrag, som ökat under senare år. Det finns ett antal statliga bidrag att söka för olika extra-insatser och försöksprojekt.

⁷⁶ Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 9 (Skolverket, 2021).

⁷⁷ Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 12 (Skolverket, 2021).

Skolverket uppger att kommunernas bidrag finansierar 90,7 procent av de fristående grundskolornas kostnader.⁷⁸ Det innebär att den statliga finansieringen utgör huvuddelen av mellanskillnaden, cirka 10 000 kronor/elev, knappt 10 procent. 2021 skjuter staten till 6,3 miljarder kronor bara i likvärdighetsbidraget, som alla grundskolor kan erhålla baserat på socio-ekonomiska bakgrundsfaktorer.

Friskolor får lägre ersättning än kommunala

Frågan om skolpengen beräknas lika för friskolor och kommunala skolor diskuteras återkommande och har aktualiserats av den så kallade Likvärdighetsutredningen.⁷⁹ Den anser att friskolorna är överfinansierade i förhållande till de kommunala skolorna, eftersom de inte har kommunernas ansvar för att upprätthålla skolplikten och även måste upprätthålla jämn kapacitet över demografiska cykler. Utredningen föreslår att kommunerna ska kunna dra av dessa kostnader när skolpengen för friskolor fastställs.⁸⁰

Den sammanlagda offentliga finansieringen av friskolor har, av skolforskaren Gabriel Heller-Sahlgren, beräknats till drygt 105 000 kronor/elev 2018 och kommunernas resurser, exklusive skolskjuts, till 113 400 kronor/elev i de kommuner som har friskolor. Det innebär ca 8 300 - 8 500 kronor/elev i lägre intäkter för friskolor än i kommunala skolor år 2018, cirka 8 procent.⁸¹

⁷⁸ Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 12 (Skolverket, 2021).

⁷⁹ En mer likvärdig skola (SOU, 2020:28).

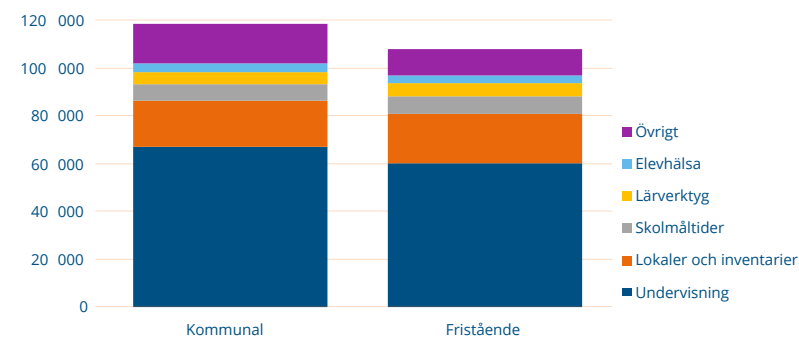
⁸⁰ En mer likvärdig skola, 9.2.3 sid 528 (SOU, 2028:28).

⁸¹ Friskolorna och skolkostnaderna sid 33 (Svenskt Näringsliv, 2020). Det gäller trots att de extrakostnader som kommunerna påstås ha för sitt myndighetsansvar, bl a skolplikt, mottagande av nyanlända, enligt SOU 2020:28 En mer likvärdig skola avsnitt 3.3.2 sid 122 ff gottskrivits kommunerna. Även kommunernas kostnad för skolskjuts har räknats av.

Friskolor har lägre kostnader per elev

Huvudmännens kostnader och deras sammansättning bygger på uppgifter som de själva lämnar till Skolverket.⁸² Kommunerna uppger att deras elever i grundskolan kostade 118 200 kronor per elev 2020⁸³. Friskolorna uppger att deras elever i grundskolan kostade 108 100 kronor per elev 2020.⁸⁴

Enligt de uppgivna kostnaderna hade fristående grundskolor i genomsnitt högre kostnader per elev för lokaler och inventarier, skolmåltider och lärverktyg 2020, sammanlagt 1 900 kronor per elev. Det beror bl a på att friskolor, till skillnad från kommunerna, inte får full momskompensation.⁸⁵ Det är en viktig förklaring till varför friskolorna har högre lokalkostnader. Kostnaderna för elevhälsa och undervisning är högre i kommunala skolor, sammanlagt 2 150 kronor per elev. Kostnadsslaget Övrigt är därmed 4 900 kronor högre per elev i kommunala skolor.⁸⁶

Ill. 46. Kostnader i grundskolan 2020, sid 11 (Skolverket, 2021).

⁸² Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 5. Skolverket begär in uppgifter från kommunala och enskilda huvudmän via Statistiska Centralbyrån, SCB (Skolverket, 2021).

⁸³ Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 12 (Skolverket, 2021).

⁸⁴ Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 12 (Skolverket, 2021).

⁸⁵ Friskolor får en momskompensation genom en schablonersättning om 6 procent av skolpengen.

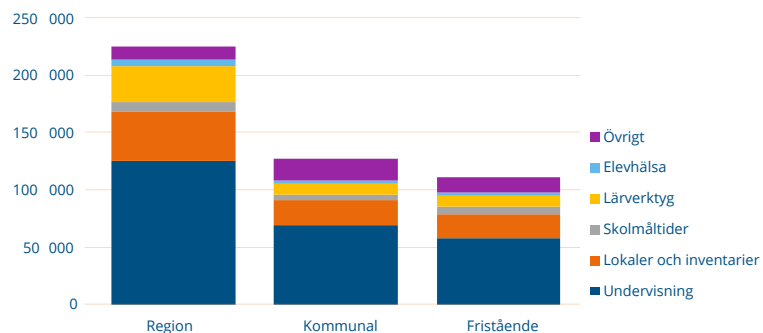
⁸⁶ Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 11. I övriga kostnader ingår alla kostnader som inte ingår i andra kostnadslag t ex SYV-verksamhet, administration och kostnad för kompetensutveckling (Skolverket, 2021).

Friskolor får en schablonersättning om 3 procent för administrationskostnader. Ingen vet hur stora administrationskostnaderna är för olika kommuner.

Heller-Sahlgren framhåller samtidigt i sin analys att kommunernas kostnader netto redovisas under alla kostnadsslag utom Övrigt, vilket medför att kostnaderna framställs som lägre än de är, eftersom vissa kostnader elimineras av externa intäkter.⁸⁷

Fristående och kommunala gymnasier

En elev i kommunal gymnasieskola kostade i genomsnitt 127 800 kronor 2020. Den genomsnittliga kostnaden per elev i fristående gymnasieskolor var 110 500 kronor. Kostnaderna är inte jämförbara eftersom de påverkas i hög utsträckning av den mix av program som huvudmännen erbjuder. Regionerna, som huvudsakligen erbjuder kostsamma naturbruksutbildningar, hade 2020 en genomsnittlig kostnad på 224 900 kronor per elev.⁸⁸

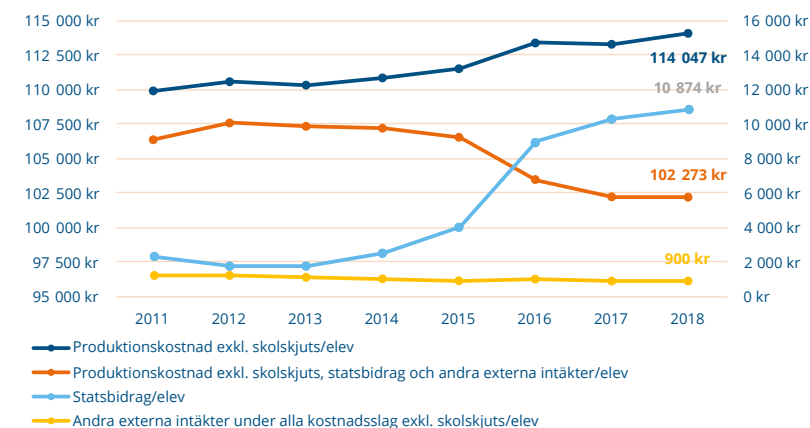
Ill. 47. Kostnader i gymnasieskolan 2020, sid 15 (Skolverket, 2021).

⁸⁷ Friskolorna och skolkostnaderna sid 28–29 (Svenskt Näringsliv, 2020). Exempel på externa intäkter inkluderar bidrag som inte klassas som statsbidrag, lokalhyror och intäkter från regioner. Dessa intäkter dras alltså av från skolkommunens kostnader under varje enskilt kostnadslag, förutom de som specificeras under kostnadslaget Övrigt. Förutom att kostnaderna framställs som lägre än de är påverkas det också hur kostnaderna fördelar sig beroende på i vilket kostnadslag de externa intäkterna i fråga redovisas. Ju lägre andel av dessa intäkter som redovisas under kostnadslaget Övrigt, desto mindre av de totala kostnaderna fångas upp i de verkliga kostnaderna.

⁸⁸ Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 15. I övriga kostnader ingår alla kostnader som inte ingår i andra kostnadslag t ex SYV-verksamhet, administration och kostnad för kompetensutveckling (Skolverket, 2021).

Skillnaden ökar mellan kommunala och fristående skolor

Ökningen av den statliga finansieringen av skolan visas i Heller-Sahlgrens rapport⁸⁹ i den ljusblå kurvan i illustration 48, 8 300 kronor/elev. Den ökade statliga finansieringen av den totala produktionskostnaden, mörkblå kurvan i illustration 48, har gjort det möjligt för kommunerna att minska finansieringen av skolan, inklusive friskolorna, med 4 940 kronor per elev, orange kurva i illustration 48.⁹⁰

Ill. 48. Friskolorna och skolkostnaderna.⁹¹

Heller-Sahlgren visar också att friskolornas intäkter från kommuner minskade mellan 2014 och 2018 med nästan exakt samma belopp (4 776 kronor per elev), blå kurvan i illustration 49, som minskningen av den netto redovisade produktionskostnaden i den kommunala verksamheten och därmed

⁸⁹ Friskolorna och skolkostnaderna (Svenskt Näringsliv, 2020).

⁹⁰ Friskolorna och skolkostnaderna, sida 37, figur 8 (Svenskt Näringsliv, 2020). Det som visas i illustration 48 kan överdriva statsbidragen som går till – och underdriva den kommunala finansieringen av – kommunala skolor något, eftersom vissa statsbidrag kanaliseras till friskolorna via kommunerna. De flesta statsbidrag söks dock av respektive huvudman var för sig (SKR, 2020).

⁹¹ Friskolorna och skolkostnaderna, sida 37 (Svenskt Näringsliv, 2020).

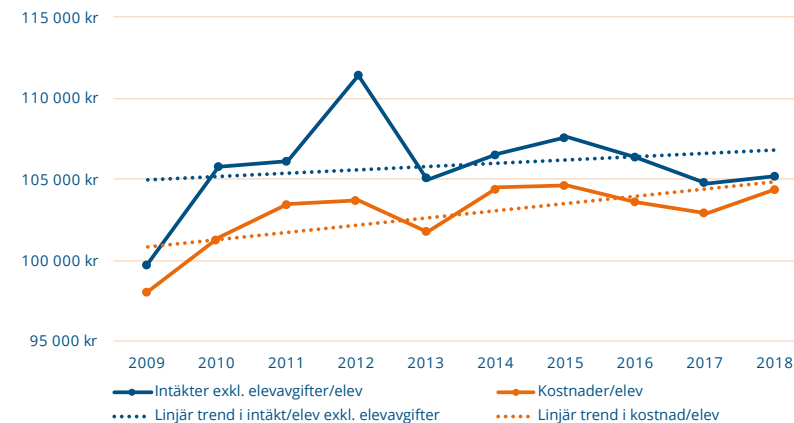
kommunernas finansiering av friskolor, orange kurva i illustration 48. Till följd av nettoresultatet ökar inte kommunernas kostnader och därmed inte ersättningen till friskolorna, varför skillnaden i finansiering av kommunala och friskolor ökar. De statliga bidragen har alltså både kompenserat nedgången i den kommunala finansieringen och skapat utrymme för den totala kostnadsökningen, mörkblå kurvan i illustration 48, istället för att i sin helhet tillföra resurser till skolan.

Rörelsemarginal endast 3,5 procent

Heller-Sahlgren illustrerar i en figur i sin rapport⁹² hur friskolornas intäkter och kostnader utvecklats över tid. Rörelsemarginalen – skillnaden mellan de blå och de röda kurvorna i illustration 49 – minskar och var 2018, med de intäkter och kostnader han beräknat enligt ovan, endast 0,6 procent, för hela friskolesektorn.⁹³

⁹² Friskolorna och skolkostnaderna sid 36 figur 6 (Svenskt Näringsliv, 2020).

⁹³ Friskolorna och skolkostnaderna sid 36. Med "elevavgifter" i förklaringstexten avses de intäkter/ elevavgifter som riksinternat och internationella skolor – som räknas som friskolor – ofta har. De är inte offentliga resurser och bör inte räknas med i jämförelser av huruvida den offentliga finansieringen av kommunala och fristående aktörer är likvärdig. (Svenskt Näringsliv, 2020).

Ill. 49. Friskolorna och skolkostnaderna.⁹⁴

Den genomsnittliga rörelsemarginalen för aktiebolag som driver fristående förskolor eller skolor är 3,4 procent. Det är mindre än vad tjänsteföretag i genomsnitt i övriga näringslivet har. Rörelseresultatet utgör resultatet i ett företag före finansiella kostnader och skatt har betalats. Nettoresultatet, vinsten, är alltså lägre.

Ofta väljer företag att låta vinsten kvarstå i aktiebolag, t ex för att med egna medel finansiera investeringar eller expansion. Utdelningarna till aktieägarna skattas till i storleksordningen 200–300 miljoner kronor per år, under de senaste åren, vilket motsvarar mindre än 1 procent av kostnaderna för alla friskolor, d v s även sådana som drivs av föreningar, kooperativ m fl.⁹⁵ Totalkostnaden för alla fristående för-, grund- och gymnasieskolor var 44,7 miljarder kronor 2020.⁹⁶

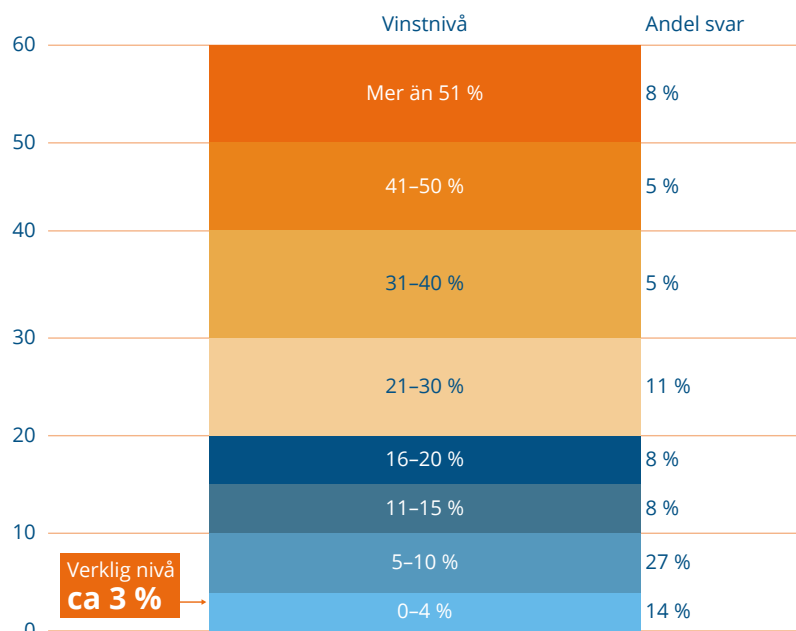
⁹⁴ Friskolorna och skolkostnaderna, sida 36 (Svenskt Näringsliv, 2020).

⁹⁵ Avser de företags som enligt SCB:s SNI-koder driver för-, grund- och gymnasieskolor. En del av dessa driver även vuxenutbildning, varför vinsten från denna även ingår. Statistik över rörelseresultat (EBIT) för senast rapporterade verksamhetsår från friskoleföretag har erhållits från Bisnis Analys. En sammanställning av Aktieutdelningar från utbildningsföretag har sammanställts av Valuation Branschfakta i Sverige AB.

⁹⁶ Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2020 sid 7, 9 och 13 (Skolverket, 2021)

Allmänhetens uppfattning om vinster i friskolor

En av myterna om friskolor är att friskolornas vinster är höga. Enligt en undersökning från Demoskop⁹⁷ tror mer än hälften av befolkningen att friskolornas vinster i genomsnitt ligger över 10 procent av omsättningen. En tredjedel tror att vinstnivån är över 20 procent. Den verkliga siffran för rörelsemarginalen har under många år legat runt tre procent. Det blir cirka 2,5 procent efter avskrivningar och skatt.

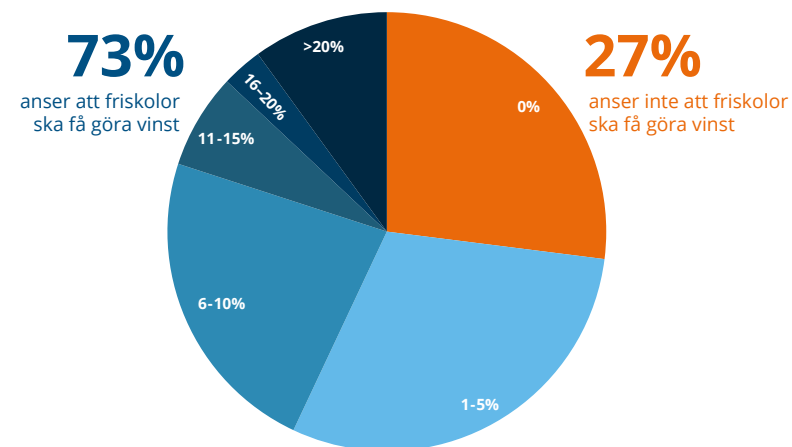
Bas: 1 374 intervjuer. 14% har ingen uppfattning om friskolornas vinster.

Ill. 50. Ungefär hur stor andel av den totala omsättningen i friskolor tror du blir till vinst i verksamheten?⁹⁸

⁹⁷ Allmänheten om vinstnivåer för friskoleföretag (Demoskop, 2021).

⁹⁸ Demoskop, 2021.

En stor del av allmänheten tycker att det är rimligt att friskolor behöver göra överskott för att kunna bedriva sin verksamhet. På frågan om hur mycket vinst ett skolföretag ska kunna göra är svaret i genomsnitt 7 procent. Det är nästan tre gånger så mycket som verklighetens cirka 2,5 procent.

Ill. 51. Hur mycket anser du att ett skolföretag som är skattefinansierat bör kunna göra i vinst som andel av den totala omsättningen?⁹⁹

⁹⁹ Demoskop, 2021.

De största friskoleägarna

Nedan finns en sammanställning av hur ägarbilden såg ut i januari 2022 för de friskolor som enligt Skolverkets enhetsregister har fem eller fler skolenheter inom grund- och gymnasieskolan (särskolor är inkluderade). Bland de 20 ägare som har fem eller fler skolenheter inom grundskola och gymnasieskolan ägs tio av privatpersoner, två är stiftelseägda, två är personal-ägda, en av ett trossamfund och fem är börsnoterade.¹⁰⁰

AcadeMedia AB

Börsnoterat. Störst ägare är familjeföretaget Mellby Gård AB. Näst störst är Nordea. Driver 78 grundskolor (varav 68 med F-klass) med cirka 24 500 elever och 151 gymnasieskolor med cirka 42 700 elever.

Ansgarskolorna

Drivs av trossamfund. Driver 5 grundskolor (varav 2 med F-klass och en grundsärskola) med cirka 700 elever och 2 gymnasieskolor (varav en gymnasiesärskola) med cirka 100 elever.

Aprendere AB

Noterade på Nasdaq First North Growth Market. Största ägarna är Bellissima Holding AB och Netsom AB. Driver 8 grundskolor med 330 elever och 6 gymnasieskolor med 900 elever.

Atvexa AB

Noterade på Nasdaq Stockholm. Störst ägare är Alteria Holding AB. Näst störst är Svenska Rehabiliteringssjukhus AB. Driver 31 grundskolor och en särskola med totalt cirka 6 400 elever.

Cedergrenska AB

Börsnoterat på Nasdaq First North Growth Market. Cedergrenska driver fem gymnasieskolor med cirka 3 300 elever, fyra grundskolor (varav tre har förskoleklass) med cirka 2 500 elever.

Dibber AB

Privatägt företag. Driver totalt 15 grundskolor (13 grund- och 2 grund-särskolor) med cirka 2 300 elever.

Fridaskolorna AB

Personalägt företag. Driver 6 grundskolor med cirka 3 000 elever och 2 gymnasieskolor med cirka 400 elever.

Futuraskolan AB

Privatägt företag. Driver 6 grundskolor med 2 309 elever.

Internationella Engelska Skolan AB

Har nyligen lämnat börsen och ägs nu privat av Peuttinger AB. Driver 42 grundskolor med cirka 30 000 elever och 1 gymnasieskola med cirka 700 elever.

Jensen Education AB

Privatägt familjeföretag. Driver 11 grundskolor med 3 000 elever och 14 gymnasieskolor med 4 000 elever.

Kunskapsskolan i Sverige AB

Privatägt företag. Driver 29 grundskolor (varav 1 är en resursskola) med cirka 12 200 elever och 7 gymnasieskolor med cirka 2 400 elever.

¹⁰⁰ Respektive organisations uppgifter januari 2022.

Lärande i Sverige AB

Privatägt företag. Driver 8 grundskolor (varav 1 är resursskola) med cirka 1 000 elever, av vilka 6 med förskoleklass, inkl. resursskolan, och 20 gymnasieskolor med cirka 3 700 elever.

Magelungen Utveckling AB*

Personalägt företag. Driver 12 grundskolor med cirka 260 elever och 6 gymnasieskolor med cirka 500 elever.

Nytida AB*

Ägs av det börsnoterade företaget Ambea. Driver 5 grundskolor, s k resursskolor varav två i kombination med behandling samt 7 grundsärskolor, och/ eller gymnasiesärskolor med cirka 400 elever.

Raoul Wallenbergskolorna AB

Privatägt företag. Driver 5 grundskolor med cirka 2 500 elever.

Stadsmissionens Skolstiftelse

Stiftelseägd verksamhet. Driver 6 gymnasieskolor i namnet Grilliska och vuxenutbildning på Stadsmissionens folkhögskola och Stadsmissionens yrkeshögskola med totalt cirka 2 600 elever.

Stiftelsen Viktor Rydbergs Skola

Stiftelseägd verksamhet. Driver 4 grundskolor (varav endast 1 driver förskoleklass med cirka 60 barn) med cirka 1 600 elever och 4 gymnasieskolor med cirka 2 400 elever.

Thorénggruppen AB

Privatägt företag. Driver 15 grundskolor (varav 11 med förskoleklass) med cirka 3 700 elever och 38 gymnasieskolor med cirka 9 200 elever.

Utvecklingspedagogik Sverige AB*

Privatägt företag. Driver 4 grundskolor med cirka 300 elever och 3 gymnasieskolor med cirka 260 elever.

Watma Education AB

Privatägt företag. Driver 5 grundskolor med 2 000 elever och 8 gymnasieskolor med cirka 2 500 elever.

*Har en huvudsaklig verksamhet inom resursskola och/eller särskola, vilket innebär att de har ett begränsat mottagande.

Forsknings- och rapporttips

Sammanställningen gör inte anspråk på att vara fullständig. Men den innehåller relevanta aspekter på friskolefrågan.

2021

[Segregation i Sverige – årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling](#)

I den här rapporten svarar Delegationen mot segregation (Delmos) på ett uppdrag från regeringen som handlar om hur en central del av segregationen, den socioekonomiska boendesegregationen, har utvecklats i Sverige. Segregation innebär att människor lever och verkar separerade från varandra. Denna åtskillnad innebär att människor med liknande karaktäristika koncentreras i exempelvis olika bostadsområden, i olika skolor och på delar av arbetsmarknaden. Det finns olika typer av segregation. I denna rapport beskrivs den socioekonomiska boendesegregationen.

Den socioekonomiska boendesegregationen handlar om att människor är uppdelade i olika bostadsområden utifrån utbildningsnivå, yrkesgrupp eller tillgången till ekonomiska resurser. Eftersom bostadens plats påverkar livschanser, exempelvis genom barns tillgång till utbildning och vuxnas möjligheter till ett arbete, har platsen stor betydelse för konsekvenserna av segregationen.

[Vad kan vi lära av Pisa 2018](#)

Skolforskaren Gabriel Heller-Sahlgren, Institutet för Näringslivsforskning

De svenska resultaten fortsatte uppåt i PISA 2018, i genomsnitt har nu 67 procent av fallet sedan PISA 2000 raderats ut. Bland elever med minst en förälder född i Sverige har hela fallet hämtats igen. Elever i fristående skolor presterade bättre än elever i kommunala skolor med statistiskt säkerställd marginal i PISA 2018, både innan och efter att man justerar för elevernas bakgrund. Efter justering för en rad bakgrundsvariabler uppgår skillnaden till 10–13 PISA-poäng, vilket ungefär motsvarar inläringen som sker under en tredjedel av ett läsår.

I rapporten analyseras faktorer som kan tänkas påverka resultatskillnaderna i PISA 2018 inom Sverige. De inkluderar fristående respektive kommunalt huvudmannaskap, undervisningsmetoder, studieklimat, användning av digitala hjälpmedel, förseningar och skolk.

[Bra skolor i hela landet – skillnader i resultat mellan stad och land i TIMSS 2019](#)

Skolforskaren Gabriel Heller-Sahlgren, Institutet för Näringslivsforskning

Detta är inte en jämförelse mellan friskolor och kommunala skolor. Rapporten analyserar resultatskillnader mellan stad och land bland åttondeklassare i TIMSS 2019. TIMSS-proven rättas externt och eftersom även data från enkäter om hur skolorna fungerar samlas in möjliggörs analyser av mekanismer bakom eventuella resultatskillnader. Resultaten visar att elever på landsbygden och i mindre orter underpresterar ganska kraftigt i TIMSS, jämfört med elever i storstäder och tillhörande förorter, efter att man håller elevernas bakgrundsvariabler konstanta. Elever i övriga städer presterar ungefär mitt emellan de andra två grupperna. De sämre kunskapsresultaten bland elever på landsbygden och i mindre orter förklaras inte av att de i genomsnitt är väldigt lågpresterande, utan framför allt av att eleverna på landsbygden och i mindre orter inte når medelgoda och högre kunskapsnivåer. Sannolikheten att en elev på landsbygden och i mindre orter når avancerad nivå i matematik är exempelvis bara hälften så stor jämfört med både elever i storstäder och förortsskolor samt elever i skolor i övriga städer. Analysen finner flera möjliga förklaringar till de sämre kunskapsresultaten i skolor på landsbygden och i mindre orter. Eftersom resurserna redan idag är större på landsbygden och i mindre orter jämfört med i städer, och eftersom detta relativa resursövertag har ökat över tid, ter det sig osannolikt att lösningen huvudsakligen innefattar mer pengar.

2020

[Friskolorna och skolkostnaderna nr 2020:21](#)

Skolforskaren Gabriel Heller-Sahlgren, London School of Economics och Institutet för Näringslivsforskning

Sedan friskolereformen genomfördes 1992 har debatten kring dess effekter varit intensiv. Under den senaste tiden har ett nytt perspektiv i frågan om fristående och kommunala skolors relativa finansiering blivit allt viktigare. Medan vissa hävdar att systemet fördelar fristående skolor menar andra att kommunala aktörer får mindre pengar än de fristående, eftersom kravet på likabehandling ignorerar att uppdragen skiljer sig åt mellan de olika huvudmännen.

[Skolvalet, kunskaperna och likvärdigheten](#)

Gabriel Heller-Sahlgren, London School of Economics och Institutet för Näringslivsforskning

Vilka effekter har skolvalet och friskolor egentligen på den svenska skolans kvalitet, likvärdighet, skolsegregation och betygssättning? Skolforskaren Gabriel Heller-Sahlgren sammanfattar den empiriska forskningen på området i denna rapport från 2020.

[The Value Added of Internationella Engelska Skolan Policy Paper No. 89 2020](#)

Skolforskaren Gabriel Heller-Sahlgren, London School of Economics och Institutet för Näringslivsforskning och professor Henrik Jordahl, Institutet för Näringslivsforskning

Rapporten är ett första steg i ett forskningsprojekt med målet att beräkna förädlingsvärden för så många huvudmän och skolor som möjligt. I framtiden kommer liknande studier som analyserar andra huvudmän och skolor, både fristående och kommunala, att genomföras. Projektet finansieras med medel från programmet Tjänstesektorns ekonomi samt de huvudmän som deltar i projektet, inklusive IES och Kunskapsskolan.

2019

[Bostadsmarknaden – ett instrument för att välja grundskola? Ekonomisk debatt nr 5 2019](#)

Fredrik W Andersson, fil dr nationalekonomi

I artikeln studeras barnfamiljers flyttbeteende vid första barnets skolstart. Resultaten indikerar att barnfamiljer tenderar att flytta innan förskoleklassen startar. Dessutom finns tecken på att de barnfamiljer som flyttar placerar sina barn i skolor där eleverna har en högre socioekonomisk status. Barnfamiljer i Sverige uppvisar således ett beteende som liknar amerikanska barnfamiljers beteende – de verkar använda bostadsmarknaden för att skapa goda förutsättningar för sina barns skolgång.

[Does school segregation lead to poor educational outcomes? Evidence from fifteen cohorts of Swedish ninth graders](#)

Maria Brandén, Institutet för analytisk sociologi, Linköpings Universitet och Sociologiska Institutionen, Stockholms Universitet. Gunn Elisabeth Birkelund, Institutet för analytisk sociologi, Linköpings Universitet och Institutet för sociologi och samfunnsgeografi, Oslo Universitet Ryszard Szulkin, Sociologiska Institutionen, Stockholms universitet

Forskarna har undersökt frågan om grundskolans etniska sammansättning i sig påverkar hur det går för elever i skolan. Spelar det någon roll för en elevs chans att få bra betyg om hen går i en skola med, säg 50 procent utrikes födda, jämfört med om hen går i en skola med, säg fem procent utrikes födda? Deras resultat visar att effekten av etnisk skolsegregation är betydligt överskattad i den politiska debatten och i media.

De har använt data där samtliga elever som gick ut årskurs 9 under 1998–2012 ingår. För att kunna särskilja effekten av att växa upp i familjer med lägre status när det gäller utbildning och inkomst från effekten av skolans etniska sammansättning, jämför de hur det går för syskon som haft sinsemellan olika skolsituation. Resultaten visar att den påverkan på slutbetyget i nian som kan kopplas till andelen utrikes födda elever i skolan ligger nära noll. Det innebär att det syskon som går i en skola med många barn födda utomlands har inte sämre betyg än det syskon som går i en skola med färre invandrare. När det gäller behörighet till gymnasiet finns en viss effekt men den är begränsad till några enstaka procentenheter.

Att den höga nivån på etnisk segregation i landets skolor inte ger de negativa konsekvenser som man ofta antagit innebär inte att skolor med allsidig etnisk och

socioekonomisk sammansättning inte bör eftersträvas. För barnen, särskilt de från mindre gynnsamma hemmiljöer, verkar tidiga insatser som stödjer kognitiv utveckling speciellt viktiga, de ger en tydlig hög avkastning på senare utbildningsresultat. Det innebär att en förskola och skola av hög kvalitet är samhällets centrala resurser för att utjämna livschanser. Hur deras etniska sammansättning ser ut spelar nog mindre roll.

[Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan. Bilaga 7 till Långtidsutredningen.](#)

SOU 2019:40, Stockholm. Holmlund, H., Sjögren, A., & Öckert, B. (2019)

Rapporten undersöker likvärdigheten i den svenska grund- och gymnasieskolan. Fokus ligger på kvantitativa analyser som bidrar till förståelsen av skolans kompetensatoriska uppdrag för framförallt kunskaper och skolresultat. Skillnader i resultat mellan elever och skolor, och förändringar över tid, kan bero dels på elevernas egenskaper som t ex föräldrars utbildningsnivå, födelseland och invandringsålder, dels på skolans resurser och kvalitet.

Skolans resultat kan alltså relateras till elevsammansättningen, men också till tillgång och fördelning av resurser och lärarkompetens, och till skolans förmåga att förvalta sina lärarresurser och utjämna förutsättningar mellan olika grupper av elever. Dessa två faktorer – elevers förutsättningar och skolans resurser – benämner vi skolans insatsfaktorer. I rapporten studeras först hur olika insatsfaktorer fördelas över tiden ur ett likvärdighetsperspektiv. Därefter analyseras skolans utfall i termer av resultat och kvalitet. Dessa analyser fokuserar på resultat- och kvalitetsskillnader mellan skolor, på hur skolkvalitet varierar mellan elever med olika förutsättningar, och på utvecklingen av familjebakgrundens betydelse för elevers skolresultat.

[Lika för alla? En ESO-antologi om skolans likvärdighet](#)

Robert Erikson och Lena Unemo (red.) Anders Böhlmark, Camilla Brørup Dyssegaard, Niels Egelund, Sigrun K. Ertesvåg, Jan O. Jonsson, Mikael Lindahl, Anders Stenberg och Georg Treuter Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:1

Såväl svenska som internationella bedömare menar att skolans likvärdighet försämrats under de senaste decennierna. Vad kan göras för att bryta utvecklingen? Den frågan undersöks av ett antal forskare i den nya ESO-antologin ”Lika för alla?”.

I antologin framhåller författarna att likvärdighetsbegreppet är oprecist, men ger också flera förslag på hur elever ska kunna nå bättre resultat i skolan.

Likvärdighet förutsätts då innebära att alla elever ska få god undervisning i bra skolor. Robert Erikson, en av redaktörerna för antologin, visar i sitt kapitel att de mått som används för att bedöma likvärdighet säger ganska lite om hur förhållandena är i olika skolor, samtidigt som han ifrågasätter vilka möjligheter skolan egentligen har att bidra till minskade skillnader i resultat mellan elever med olika bakgrund. Andra frågor som uppmärksammas i antologin är behovet av studier som ger säkrare resultat om vilka åtgärder som stöder elevernas kunskapsinhämtande, och då särskilt för elever med ett svagare stöd hemifrån. Studievägledningens betydelse för elevernas utbildningsval och möjlighet för senare anställning, vikten av ett starkt ledarskap i skolan och att lärarna kan anpassa utbildningen efter de utmaningar eleverna möter är andra frågeställningar som belyses. Det finns inte en universallösning på problemen med bristande likvärdighet eller att vissa skolor ger undervisning av sämre kvalitet.

[Segregation – Slutrapport från ett forskningsprogram](#)

Peter Hedström professor i analytisk sociologi vid Linköpings universitet, senior research fellow vid Nuffield College, Oxford m fl.

Den debatt om skolsegregationen som förts på senare tid har enligt forskarna varit något missriktad. Många tycks tro att skolorna blivit betydligt mer segregerade under senare år och att det fria skolvalet varit en viktig pådrivande faktor. Deras forskning visar dock att skolsegregationen varit förvånansvärt stabil och att det fria skolvalet haft en tämligen marginell betydelse för skolsegregationens omfattning. Orsakerna till skolornas segregation står snarare att finna i kombinationen av en kraftigt segregerad bostadsmarknad och att de allra flesta elever går i skolor nära hemmet.

2018

[Lönsamma kunskaper - Sambandet mellan vinst och kvalitet i svenska grundskolor](#)

Gabriel Heller-Sahlgren, London School of Economics och Institutet för Näringslivsforskning, och Henrik Jordahl, Institutet för Näringslivsforskning.

I rapporten från 2018 undersöker forskarna sambandet mellan skolors lönsamhet och utbildningskvalitet. Analysen är gjord på aktiebolag, som är den dominerande organisationsformen för friskolor. Resultaten tyder på att lönsamhet och kvalitet går hand i hand på svenska grundskolor. Det gäller både akademiska kvalitetsmått som baseras på elevernas studieresultat och mjukare mått som baseras på elevernas attityder. För att undersöka om sambanden kan bero på betygsinflation jämförs elevernas slutbetyg med deras betyg på nationella prov. Härvid framkommer ingenting som tyder på att sambandet mellan friskolornas lönsamhet och deras elevers studieresultat skulle bero på betygsinflation. Författarna finner heller inget stöd för att lönsamma friskolor har en mer fördelaktig elevsammansättning. Tvärt emot sådana farhågor verkar elevsammansättningen nästan inte skilja sig alls mellan friskolor med olika lönsamhetsnivåer. Enligt författarna förefaller alltså hög utbildningskvalitet vara lönsam för skolföretagen, precis som kan förväntas på andra marknader.

2017

[Ankomst och härkomst – en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund](#)

Hans Grönqvist och Susan Niknami Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2017:3

För att öka utrikes födda elevers chanser att lyckas i skolan måste insatser riktas även till elevernas föräldrar och mot bostadssegregationen. Det är en av slutsatserna i ESO-rapporten. De senaste åren har Sverige tagit emot ett rekordstort antal flyktningbarn, många i åldrarna 13 till 17 år. Eftersom en slutförd gymnasieutbildning är en nyckel till arbete för ungdomar i Sverige är det viktigt att även nyanlända ungdomar klarar skolan bra. Dessvärre har skillnaden i studieresultat mellan inrikes och utrikes födda elever ökat stadigt sedan slutet av 1980-talet. Hur gamla barnen är när de kommer till Sverige och varifrån de kommer spelar stor roll för studieresultaten, men det som är mest betydelsefullt är föräldrarnas socioekonomiska situation.

[Att organisera för skolframgång – strategier för en likvärdig skola](#)

Maria Jarl, Ulf Blossing och Klas Andersson, Natur & Kultur 2017

Hur kan det egentligen komma sig att det finns stora variationer i elevernas resultat mellan olika skolor? Varför är vissa skolor mer framgångsrika än andra? Att organisera för skolframgång handlar om skolor som lokala organisationer och om hur verksamheten på en skola kan organiseras för att skapa goda förutsättningar för elevernas lärande.

I boken presenteras en jämförande studie mellan fyra framgångsrika och fyra icke framgångsrika skolor. Genom sitt urval ger studien en förståelse för vad som fungerar, vad som inte fungerar och varför. Författarna är verksamma vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs universitet och har lång erfarenhet av arbete med lärar- och rektorsutbildning

2016

[När skolan själv får välja – en ESO-rapport om friskolornas etableringsmönster](#)

Nikolay Angelov och Karin Edmark Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2016:3

ESO-rapporten visar att friskolor oftare etableras i områden med många högutbildade –men också i invandrartäta områden. Friskolor etableras också i högre utsträckning i områden där intäkterna förväntas bli högre och lokalkostnaderna lägre. Men förvånande nog tycks inte vinstsyftande friskolor påverkas av de ekonomiska förutsättningarna när de väljer var de etablerar sig. Rapporten visar också att förväntan om höga intäkter och låga lokalkostnader tycks spela roll när icke-vinstsyftande friskolor väljer var de ska etablera sig. För de vinstsyftande skolorna verkar däremot de ekonomiska förutsättningarna inte påverka etableringen.

Friskolorna och Pisa (2016)

I en rapport från tankesmedjan ECPR skriver man: "Analysen indikerar att elever i fristående skolor presterar cirka 18 PISA-poäng högre i läsförståelse, 10 PISA-poäng högre i matematik och 14 PISA-poäng högre i naturvetenskap jämfört med elever i kommunala skolor, efter att bakgrundsvariablerna hålls konstant. Detta innebär att elever i fristående skolor, efter kontroll för bakgrundsvariabler, ligger drygt två månader före i matematik, tre månader före i naturvetenskap och fyra månader före i läsförståelse jämfört med elever i kommunala skolor."

2015

Independent Schools and Long-run Educational Outcomes: Evidence from Sweden's Large-scale Voucher Reform, *Economica*, Vol. 82, s. 508–551, 2015

Anders Böhlmark, Stockholms universitet och Mikael Lindahl, Uppsala universitet

I sin analys kring friskolornas effekter i grundskolan finner Böhlmark och Lindahl (2015) att en högre andel elever i friskolor – oavsett om dessa är vinstdrivande eller icke-vinstdrivande – stärker elevers prestationer. Effekterna är liknande på slutbetygen samt elevernas långsiktiga akademiska utfall i gymnasiet och på högskolan. Författarna visar också att de positiva effekterna ökar över tid – och faktiskt endast blir statistiskt tydliga först 11 år efter friskolereformen – vilket tyder på att det tar viss tid innan konkurrensen påverkar kunskaperna positivt och att det krävs en viss nivå av konkurrens innan effekterna blir tydliga.

2014

Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola.

Holmlund, H., Häggblom, J., Lindahl, E., Martinson, S., Sjögren, A., Vikman, U., o.a. (2014). Rapport 2014:25, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), Uppsala.

Rapportförfattarna studerar hur 1990-talets stora skolreformer – kommunalisering, fritt skolval och fristående skolor – påverkat elevers resultat och likvärdigheten i skolan. Rapporten visar att resultaten i svensk skola började falla redan före skolreformerna på 1990-talet. Betygsskillnaderna mellan skolor har däremot ökat och beror på att elever med samma bakgrund idag oftare går på samma skola. Men familjebakgrundens betydelse för grundskolebetygen har inte förändrats.

Övrigt

Ifous

Ifous är ett fristående forskningsinstitut som verkar för att skapa nytta för svensk skola och förskola. De samordnar praktisknära forskning och konkret utvecklingsarbete där lärare och skolledare tar aktiv del i kunskapsbyggandet. Särskilt fokus läggs på utvecklingsområden som har stor betydelse för lärandet.

Näringslivets Ekonomifakta

På denna sida finns det information om skola och utbildning i Sverige.

Friskolornas riksförbunds rapporter

2020

[Se skolans verkliga utmaningar – låt alla goda krafter bidra](#)

Rapporten ger en bild av vilka utmaningar som svensk skola har bl a mot bakgrund av den stora förändring som skett av elevunderlaget det senaste årtiondet. Sverige behöver en debatt om hur alla skolor ska bli bra skolor.

Ständigt och jämt hamnar diskussionen i huvudmannaskapsfrågan. Ena dagen är det vinster kopplat till huvudman, andra dagen är det segregation kopplat till huvudman. Men svensk skolas utmaning är större än så. Det är inte acceptabelt att huvudmän är ut och är in lämnar ifrån sig grundskoleelever utan behörighet till gymnasiet. Forskningen är tydlig när det gäller vilka framgångsfaktorerna är. Skillnaden mellan skolors kvalitet har ökat i Sverige. Slutsatsen av detta kan inte vara att ”stoppa toppen” utan att se till att de som riskerar att halka efter kommer ikapp. För det absolut viktigaste likvärdighetsarbetet handlar om att se till att alla elever – oavsett bakgrund – får en bra kunskapsgrund med sig i bagaget från grundskolan. De framgångsrika skolorna kan lära oss hur man åstadkommer detta.

2019

[Sveriges bästa och sämsta grundskolor](#)

En rapport med en lista över toppen och botten av de skolor som enligt Skolverkets SALSA-statistik presenterar bäst och sämst i betyg för årskurs 9. Genom att SALSA tar hänsyn till elevernas bakgrundsfaktorer tydliggörs att skolor med i princip samma förutsättningar kan lyckas väldigt olika.

2018

[Granskning av lika villkorsprincipen och ersättning till kommunala och enskilda skolor](#)

En granskning av Deloitte visar att det inte är möjligt att avgöra om lika villkorsprincipen mellan kommunala och fristående förskolor och skolor efterlevs. Deloitte föreslår ett antal fördjupningsområden för att underlätta granskningen av huruvida kommunerna lever upp till lagens krav.

[Jobbhälsoindex Skola 2018 - anställdas syn på jobbet inom utbildningssektorn](#)

Jobbhälsoindex (tidigare Jobbhälsobarometern och som tas fram av bl a Svenskt Kvalitetsindex) visar att privat anställda i utbildningssektorn är mer nöjda med villkoren på deras arbetsplats än kommunalt anställda. Det gäller t ex den fysiska arbetsmiljön, möjligheten att få stöd vid hög arbetsbelastning och den högsta ledningens förmåga att leda verksamheten.

[Obligatoriskt skolval](#)

Närhet är viktigt när föräldrar väljer skola, särskilt för de med yngre barn. Men skolvalet görs utifrån ett större antal faktorer. Föräldrar med svag socioekonomisk bakgrund värderar i högre utsträckning akademisk kvalitet på bekostnad av trivsel och mer höglönlade prioriterar i högre grad mjuka faktorer. Det visar rapporten som undersökt det aktiva skolvalet i sju kommuner.

[Om den snabba tillväxten av unga åldersklasser och framtida behov av friskoleplatser](#)

Sveriges befolkning växer just nu i en takt som är historisk, födelsetalen är på en nivå som vi inte har sett sedan början av 1900-talet. Det är naturligtvis en positiv utveckling, men det innebär också att en välfärdsutmaning. I rapporten analyseras utvecklingen av antalet barn och unga i åldern 0–19 år, både för riket och för de 17 kommuner som har fler än 100 000 invånare. Resultatet visar att ökningen av personer som är

0–19 år överstiger antalet 65+ 2017–2027.

Friskolornas riksförbund är branschorganisationen för fristående förskolor och skolor.

Alla som driver eller funderar på att starta en fristående förskola eller skola kan bli medlem i Friskolornas riksförbund. Vi har drygt 500 medlemmar över hela Sverige som drivs av föreningar, kooperativ, stiftelser och aktieföretag.

Totalt har våra medlemmar fler än 1 200 verksamheter i olika storlekar och med olika pedagogiska inriktningar och sätt att arbeta.
